

22ste VERGADERING. — 12 MAART 1913.

Ben. v. rapp. over wetsontw. — Wetsontwerpen nos. 195, 200, 174, 187, 192 en 2, (Staatsbegr. v. 1913, hoofdst. V).

22ste VERGADERING.

VERGADERING VAN WOENSDAG 12 MAART 1913.

(BIJENROEPINGSUUR 11 VOORMIDDAG.)

Mededeeling van de benoeming van rapporteurs voor wetsontwerpen. — Aanneming van onderscheidene wetsontwerpen. — Behandeling der Staatsbegroting voor 1913; aanvang van de beraadslaging over hoofdstuk V. — Mededeeling omtrent de regeling van werkzaamheden.

Voorzitter: de heer Schimmelpenninck van der Oye.

Tegenwoordig, met den Voorzitter, 39 leden, te weten de heeren:

de Boer, Reekers, Ferf, Franssen, Kraus, 't Hooft, Haffmans, Zijlma, van den Biesen, van Waterschoot van der Gracht, van den Berg, Staal, van der Maesen de Sombreff, Dojes, van Wassenaer van Rosande, Woltjer, d'Aumale van Hardenbroek, Pelinck, Michiels van Kessenich, van Deventer, Verheijen, van Welderen Rengers, van der Kun, Hovy, Cremer, Vermeulen, van Voorst tot Voorst, van der Feltz, van der Does de Willebois, Bloembergen, van Lamsweerde, van Lanschot, Laan, Bosch van Drakestein, Lely, van Löben Sels, Bavinck, van Nierop,

en de heeren Ministers van Binnenlandsche Zaken en van Financiën.

De notulen van het verhandelde in de vorige vergadering worden gelezen en goedgekeurd.

De Voorzitter: Ik deel aan de Vergadering mede, dat door de afdelingen zijn benoemd tot rapporteurs:

voor de wetsontwerpen nos. 47, 224, 41, 79, 217 en 219 de heeren van der Maesen de Sombreff, Ferf, van Lanschot, van Lamsweerde en van Wassenaer van Rosande;

voor de wetsontwerpen nos. 10, 19, 45, 83, 199, 188, 16, 181 en 232 de heeren d'Aumale van Hardenbroek, de Boer, Haffmans, Zijlma en Pelinck.

Aan de orde is de behandeling van de volgende wetsontwerpen:

I. verhooging van de bedragen der pensioenen ten laste van het fonds, ingesteld bij de Weduwenwet voor de ambtenaren 1890 (195);

II. toepassing van art. 32 der Burgerlijke Pensioenwet ten behoeve van den oud-leeraar J. Snijder (200);

Handelingen der Staten-Generaal. — 1912—1913. — I

III. toepassing van art. 32 der Burgerlijke Pensioenwet ten behoeve van den oud-onderwijzer bij een gemeentelijke kweekschool voor onderwijzers en onderwijzeressen H. C. P. Dirks (200);

IV. begroting der Algemeene Landsdrukkerij voor het dienstjaar 1913 (174);

V. verklaring van het algemeen nut der onteigening van eigendommen, noodig voor het stichten van een openbare lagere school met speelterrein te Scheveningen (187);

VI. wijziging en verhooging van hoofdstuk V der Staatsbegroting voor het dienstjaar 1912 (192);

Deze wetsontwerpen worden achtereenvolgens zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming aangenomen;

VII. vaststelling van hoofdstuk V (Departement van Binnenlandsche Zaken) der Staatsbegroting voor het dienstjaar 1913 (2).

De beraadslaging wordt geopend.

De heer van den Biesen: Mijnheer de Voorzitter! Het onderwerp van mijn redevoering betreft de Woningwet. En dan kan ik ten aanzien hiervan zeggen: nog houdt het schrikkelijk pleit van dwang en vrijheid aan. Die Woningwet heeft tot dusverre niets anders gebaard dan verschrikking en ellende. De burgers zijn bij honderden geruïneerd, bij duizenden op onkosten gejaagd en bij tienduizenden geplaagd. Men vraagt mij wie geruïneerd zijn? Alsof dit nog iets is, dat bewezen moet worden. Wel, dat zijn doodeenvoudig die menschen wier woningen onbewoonbaar zijn verklaard en daarna onteigend; die niets hebben teruggekregen, ten minste in Amsterdam, dan pl.m. f 10 per M². plus de waarde van de steenen, plus de waarde van het brandhout. Ik kan mij werkelijk niet begrijpen, dat men alles reeds vergeten is, wat ik ten aanzien van deze zaak heb medegedeeld. Het is niet om te overdrijven, maar ik durf gerust zeggen, dat in ons land heerscht een schrikbewind wat de Woningwet aangaat. Ik zeg het den oud-Minister Smidt, die over dit onderwerp een standaardwerk heeft geschreven: „Uitbreidingsplan en bouwverbod” na, dat er in ons land heerscht een soort van terrorisme en zelotisme van de ambtenaren. En wat mij altijd het meest ter harte gaat, wat mij het meest verwondert, is dat zoo stilzwijgend door de Grondwet wordt verkracht.

Nu zegt de Minister in zijn antwoord aan deze Kamer: wat spreekt gij toch van verkrachting van de Grondwet, gij krijgt immers terug de waarde van hetgeen onteigend wordt. Maar onderstel nu eens, dat een afzonderlijke wet werd gemaakt, bij voorbeeld bij de verfraaiing van steden, stel de verbouwing van den Dam te Amsterdam, waarbij werd gezegd, dat de burgers hun panden moesten afgeven aan de gemeenschap na aftrek van een derde van de waarde, zou men dan meenen, dat een dergelijke wet door den beugel van de Grondwet kon? Ik zou meenen van niet.

Wat ik heb gezegd zijn — ik erken dit — zware beschuldigingen, maar ik zal ze bewijzen. Daarbij zal ik in volgorde de volgende onderwerpen behandelen:

- A. de vigeerende wet;
- B. het ontwerp van wet door dezen Minister ingediend. Ik begin dan met de vigeerende wet. En dan vraag ik mij af:
 - 1°. Wat beoogt die wet?
 - 2°. Wat bewerkte zij?
 - 3°. Welke zijn de bouwvoorschriften?
 - 4°. Hoe staat het met de verbeteringen van gebreken?
 - 5°. Hoe staat het met de onbewoonbaarverklaring?
 - 6°. Hoe staat het met de onteigening?
 - 7°. Wat denkt men er van in den lande?

2. Staatsbegroting voor 1913. (Hoofdstuk V, Departement van Binnenlandsche Zaken.)

(van den Biesen.)

Ik kom nu aan het eerste punt: wat beoogt de wet?

Deze wet beoogt verbetering der volkshuisvesting in het algemeen belang. Maar nu is het vreemd, dat dit algemeen belang niet wordt betaald uit de algemeene kas, maar uit de zakken der burgerij; en dat met behulp van de Onteiningswet het goed voor een schijntje op de tegenwoordige wijze in de handen der gemeente gespeeld wordt. Heeft de gemeenschap echter recht om te eischen, dat ik op mijn kosten toestanden verander, die vroeger met medeweten van het geldend gezag door de voorvaders zijn in het leven geroepen? Wie geeft dat recht aan de gemeenschap? Men make voorschriften voor nieuwbouw, zooveel men wil, mits de grenzen van billijkheid niet worden overschreden. Maar vroeger door het geldend gezag toegelaten toestanden te willen veranderen op kosten van den eigenaar, acht ik onbillijk. Ik zou dus wenschen, dat die verbeteringen worden aangebracht op kosten van de gemeenschap, want er worden ieder oogenblik andere eischen gesteld. Men beoogt oude huizen en oude toestanden door groote veranderingen te moderniseeren en gelijk te maken met nieuwe, hetgeen een onmogelijke eisch is, of men moet veel geld uitgeven. De Regeering heeft bij de indiening van de Woningwet gezegd, dat zeer bescheiden eischen zouden worden gesteld voor de verbeteringen, die zouden moeten worden aangebracht aan de oude woningen. En wat zegt nu de heer Tellegen? „Wij trachten de verbodsbepalingen voor oude en voor nieuwe huizen gelijk te maken.” Men kan het vinden in het door mij aangehaalde standaardwerk van den oud-Minister Smidt, op pag. 165. Men weet dus nu eigenlijk wat men in Amsterdam wil en wat de hoofddirecteur van Bouwen en Woningtoezicht beoogt. Tegen de wet in wil hij de oude huizen in gelijken toestand laten brengen als de nieuwe, op kosten van de huiseigenaren zelf. Het zal dus zoo gaan: eerst de minder goede, dan de goede en dan zelfs de rijke woningen, want er is geen eene woning in ons land die niet op de eene of andere wijze zondigt tegen de Woningwet. Vele ambtenaren van het bouw- en woningtoezicht zijn zeloten geworden. Die menschen zijn zóó blind in hun ijver om in alles dat zij meenen dat strijdt tegen de Woningwet, verbetering te krijgen, dat zij alles maar afkeuren. Dat er met al dat zelotisme groot woninggebrek is, is een uitgemaakte zaak.

In Amsterdam — men kan het lezen in het verslag van den gemeenteraad van 31 Mei (*Gemeenteblad* bladz. 741) — is er onder de f 2,50 geen woning meer te huren. Voor veel menschen is het een onmogelijkheid die huur te betalen en daarom neemt men commensalen om het ontbrekende te kunnen bijpassen. Ik zal er niet over uitweiden, dat dit uit een oogpunt van zedelijkheid afkeurenswaardig is, maar men moet het wel doen.

Er is in Amsterdam een tekort van 1722 woningen (pag. 743 van het *Gemeenteblad*). Wat is nu de toestand in de oude stad? Daar zijn 22 000 één-kamer woningen met alcoof en de heeren weten, dat bij den grooten haat die er tegen alcooven heerscht, die 22 000 één-kamerwoningen ten doode zijn opgeschreven.

Nu zegt men wel: wat klaagt gij toch? Er is slechts 7 % van de woningen afgekeurd. Men kan dit vinden in het verslag van de zitting van 26 Mei 1909 (pag. 578), maar in hetzelfde verslag leest men, dat er in Amsterdam zijn 14 000 slechte woningen. Dat is dus een eldorado voor de heeren van het bouw- en woningtoezicht. Wanneer er gezegd wordt, dat er 1695 woningen onbewoonbaar zijn verklaard, dan vraag ik toch welke toekomst dit opent voor die burgers die geen andere woning hebben. Ik herhaal, dat er terrorisme heerscht. Er durft bijna niemand tegen het bouwen en woningtoezicht op te komen. En dat is zeer natuurlijk. Degeen die geruïneerd is, heeft er geen belang meer bij en degeen die een woning heeft past wel op iets te zeggen, anders ondergaat hij hetzelfde lot. Daarom is het zoo moeilijk een vergadering of congres bijeen te krijgen. Men durft eenvoudig niet. Men is bang voor de inspectie. Deze weet altijd een middel te vinden om in een huis te komen en is zij er eenmaal in, dan gaat zij er niet meer uit. Het bouw- en woningtoezicht wil alles weten. In de eerste plaats is het goed op de hoogte door het zg. verklik-systeem. In

de oude stad haalt de huurder de gezondheidscommissie er bij en zegt: de verhuurder weigert een vochtig geworden behang te vernieuwen of een anderen schoorsteen te laten maken, en dergelijke dingen meer.

De gezondheidscommissie heeft tegenwoordig nog het meeste te doen met het naloopen van deze klachten. Als de eigenaren om de huur komen, wordt door de huurders tot hen gezegd: Wat! huur voor zoo'n slechte woning? Als je niet gauw maakt, dat je wekomt, ga ik naar de woningcommissie en zal daar eens vertellen, wat er aan je woning mankeert!

Vervolgens is natuurlijk het bouw- en woningtoezicht er altijd het eerste bij, wanneer er huizen zullen worden verkocht of verhuurd. Zij komen dan dadelijk neuzen, of er ook soms iets aan zoo'n huis is, in strijd met de Woningwet.

Wat voor misdaad is er toch in gelegen zulke woningen te bezitten? Vóór de invoering van de Woningwet heeft de kleine burgerij altijd bij voorkeur kleine huisjes gekocht. Dit waren dus bona fide koopers en het ontbrekende werd aangevuld met hypotheek. Dat was zoo de gewone manier. De burgerij had dan ook heel wat meer verstand van woningen dan van al die schunnige effecten.

Is het wonder, dat de Beurs scheurt, waar zooveel scheurpapier wordt verhandeld? Ik verwonder er mij dikwijls over, dat er zoo gemakkelijk wordt ingeschreven op aanleg van spoorwegen en ondernemingen in plaatsen, waarvan men de ligging nog niet eens weet. Dit is een blind vertrouwen, wat zeer dikwijls droevig wordt beschaamd.

Ik kom nu tot mijn tweede punt: de vraag, wat het resultaat is van de Woningwet?

Voor velen is dit slechts armoede, ellende en ruïne. Ik heb reeds vroeger in twee redevoeringen een groote lijst overgelegd met namen, toenames en woonplaatsen van menschen, die tot armoede waren gebracht. Als ik wilde zou ik deze nog aanmerkelijk kunnen uitbreiden, maar waar dient het toe? De heeren weten het evengoed als ik. Men is werkelijk ziende blind, als men zegt gelijk in het Voorloopig Verslag door een der leden gezegd wordt: Hoe is het mogelijk, dat men zoo iets kan zeggen! De menschen hebben de huizen immers voor een schijntje gekocht, toen zij op het punt stonden onbewoonbaar te worden verklaard en nu trekken zij er hooge huren van. Waar zijn dus die geruïneerden?

De geruïneerden zijn zij van wie de huizen werden gekocht, voordat zij onbewoonbaar werden verklaard.

Het geldt hier ook niet alleen de kleine woningen, maar evengoed de goedbeklante zaakjes in zulke buurten, die geheel te niet gaan en verdwijnen. Daaronder waren er zeer karakteristieke, met opschriften als deze: hier zet men koffie en over; hier gaat men uit porren; hier scheert men menschen en honden, enz. enz.

Ik vraag: waar zijn gebleven al die oude schaffkelders, komenijen, mangel- en strijkinrichtingen, water- en vuurzaakjes, enz. Dat alles wordt te gelijk opgeruimd en er wordt niet naar gevraagd, of de menschen, die aldus weggejaagd worden, op andere wijze aan den kost kunnen komen. Als de tijd daar is, moeten de menschen uit de huisjes weg, maar waarheen moeten zij gaan? Hoogere huren kunnen zij niet betalen.

Wat is in Uilenburg gebeurd? Dat was een geheele streek van Amsterdam, die onteigend werd: 279 huizen werden te gelijk onbewoonbaar verklaard en moesten door de bewoners verlaten worden. Die arme bliksems moesten bij de burens gaan logeeren omdat zij niet wisten, waar zij heen moesten. Er kwam nog bij, dat door het onbewoonbaar verklaren van al die huizen de omliggende goede panden zeer werden gedeprecieerd. Aan die onbewoonbaar verklaarde panden werd natuurlijk niets gedaan. In het algemeen doen zich ten aanzien van onbewoonbaar verklaarde woningen twee dingen voor: de jeugd belast zich met het verder afbreken van de huizen en degenen, die er nog wonen betalen geen huur meer.

In Uilenburg stonden toen dus die 279 smerige panden tusschen de andere, fatsoenlijke huizen in en zodoende hebben zij zeer medegewerkt tot depreciatie van de goede panden.

2. Staatsbegroting voor 1913. (Hoofdstuk V, Departement van Binnenlandsche Zaken.)

(van den Biesen.)

In zijn geschrift „De Woningwet en de schadevergoedingen” zegt notaris Ruys hieromtrent op bladz. 15 het volgende: „Uilenburg is een soort mestvaalt geworden, nadat de onbewoonbaar verklaarde huizen waren ontruimd, waar ratten en ander ongedierte hoogtij vierten en die een geweldigen stank verspreidt ten nadeele en ten laste van de geheele omgeving.”

Ziedaar de gevolgen van de onteigening en ontruiming van Uilenburg, waarin de hooge Regeering 1/3 subsidie verleende. Natuurlijk is de appreciatie van de andere perceelen daarbij vanzelf betrokken.

Notaris Ruys geeft in zijn geschrift een zeer teeknend lijstje wat dit punt betreft. Daaruit blijkt, dat ten gevolge van die uitgebreide onbewoonbaarverklaring in Uilenburg de goede woningen daar niet eens geschat werden op 15 pct. van de belastbare opbrengst ingevolge de vermogensbelasting.

Mijnheer de Voorzitter! Ik wensch verlof te vragen om als noot in de *Handelingen* te mogen opnemen een klein lijstje, houdende eenige taxatiën, vergeleken met de belastbare opbrengst ingevolge de vermogensbelasting.

De Voorzitter: Ik stel voor het gevraagde verlof te verleen.

Daartoe wordt besloten. ¹⁾

De heer van den Biesen: De goede woningen zijn blijkens dit lijstje niet eens geschat op hun waarde volgens de vermogensbelasting, waarin ze natuurlijk zeer laag zijn aangeslagen.

Maar wat nog het verschrikkelijkst is: nu zijn er bij die taxatie twee woningen onbewoonbaar verklaard, de nummers 904 en 857; die huizen zijn getaxeerd op f 850, terwijl ze volgens de taxatie van 15 maal de belastbare opbrengst waard waren f 2670. Ik vraag of dan niet de eigenaars geruïneerd worden en de hypotheekhouders schromelijk benadeeld?

Wat gaat er in Amsterdam in de Jordaan gebeuren? Daar zijn niet minder dan 279 woningen onbewoonbaar verklaard. Burgemeester en wethouders zeggen in hun toelichting op deze voordracht: „Wij ontveinzen het niet, dat deze onbewoonbaarverklaring op zulk een groote schaal als hierbij is voorgesteld, voor de daarbij betrokkenen van niet geringe betekenis is. Zie Ruys, aangehaald in het request aan den gemeenteraad van 8 November 1912, *Gemeentebld* 3069.” In goed Hollandsch wil die toelichting van burgemeester en wethouders zeggen: Wij ontveinzen ons niet, dat wederom 250 huiseigenaren geruïneerd worden. Waarlijk, Mijnheer de Voorzitter, die Oranjegezinde bevolking in de Jordaan had wat beters verdiend!

En zooals ik reeds gezegd heb: die onbewoonbaarverklaring van 279 woningen heeft wederom ten gevolge, dat de huizen

daarnaast in waarde zeer gedeprecieerd zijn. Dat is niet alleen in de Jordaan het geval, maar in de geheele stad en in meer steden. Men vindt overal gaten door de afgebroken woningen die onbewoonbaar zijn verklaard, die in eens de waarde van de geheele buurt met 1/3 doen verminderen. Deskundigen zeggen, dat in de oude stadsgedeelten de waarde van alle panden moet geacht worden zeker met 1/3 verminderd te zijn. En het is geen wonder, als men let op de verbeteringen die geëischt worden of die zullen geëischt worden, wie wil dan die panden nog kopen? Men is er bang voor.

En wat is er in Rotterdam gebeurd met de huizen van den heer Tusschenbroek, prachtige woningen, van achteren en van voren aan een straat gelegen en uitmuntend verlicht?

Nu eischte het bouw- en woningtoezicht, dat in een van die woningen een lichtkoker zou worden aangebracht ten einde meer licht in de gang te brengen, maar de eigenaar weigerde dat, omdat er een zee van licht in die gang viel. Men weigerde toen niet alleen voor het huis waarin die lichtkoker moest worden aangebracht het voltooiingsbiljet, doch ook voor het daarnaast gelegen perceel. Die toestand heeft 6 jaar geduurd en eindelijk heeft het gemeentebestuur gezegd: nu, dien maar eens een tekening in, dan zullen wij eens zien wat wij doen. Het slot is geweest dat het gemeentebestuur heeft toegegeven en de lichtkoker er nooit is gekomen, terwijl de beide woningen op dit oogenblik verhuurd zijn.

En wat is nu het resultaat? Dit, dat de heer Tusschenbroek een schade van f 14 000 heeft geleden. Geheel Rotterdam spreekt er schande van. Ik vraag mij af hoe zoo iets mogelijk is zonder dat er beroep is. Het is een groot gebrek van de Woningwet, dat de eigenaren van huizen geen beroep hebben op een commissie van mede-eigenaren. Indien door al die huiseigenaren een commissie werd benoemd, waarbij iemand die dergelijke bevelen kreeg of wiens woningen onbewoonbaar werden verklaard zijn klachten kon indienen, dan zou er al veel gewonnen zijn. Men zou daaraan dan nog zooveel andere beroepen kunnen vastknoopen als men wilde, b.v. bij Gedeputeerde Staten en bij de Kroon, maar in elk geval was men dan op den goeden weg. Deze man van wien ik sprak stond machteloos en kon niets doen.

Dan de gezondheidscommissiën, die het nu zoo druk hebben met het nalopen van al die verklikkerijen in verband met de Woningwet. Van die commissiën hebben wij tot dusver niet veel goeds beleefd; zij hebben zeer veel verstand van pokken, mazelen, typhus en andere besmettelijke ziekten, maar van schoorsteen, vloeren, ramen en meer dergelijke getimmerden weten zij in den regel niets. Dat zijn commissies die niet zulke opdrachten, als zij thans krijgen, moesten ontvangen. Ik herhaal: als de verklikkerijen waarvan ik sprak niet bestonden zouden die commissies met de Woningwet weinig te maken hebben.

Door al die zaken wordt wrevel en ongenoegen gewekt bij de burgerij; dat kan niet anders. De administratieve willekeur viert hoogtij met deze wet; daartegen is niets in te brengen. De burgers worden gekweld en gekneveld! Dat is de moraal van deze fraaie wet!

Ik kom aan het derde punt, de verordeningen. De grootste dwaasheden worden voorgeschreven voor trappen, plafonds en bedsteden, b.v. moet op iedere bedstee een fabrieksschoorsteen staan. Ik heb die dingen reeds vroeger behandeld en in ruime mate aangetoond, maar toch wil ik op dit gebied een paar nieuwe snuffjes geven.

In Amsterdam is een verordening gekomen, waarbij wordt bepaald, dat de bedsteden aan drie zijden moeten worden bespijkerd met asbest, tegen brandgevaar. Maar aan de voorzijde blijven die bedsteden open. Is er een groter dwaasheid denkbaar? Als men ze aan de voorzijde ook brandvrij maakte met een deur als bij een safe, dan zou het nog eenig effect hebben, maar de bedsteden aan drie zijden brandvrij te maken zonder een deur aan de voorzijde, dat is te ook om les te leeren.

Hetzelfde eischt men bij dienstbodenkamers. Om het leven van de goede dienstboden te sparen moeten die kamers aan vier zijden met asbest worden bespijkerd, maar aan de bovenzijde moet een groote opening zijn voor lucht.

1) Kadaster Sectie P, Onteigenings- Waarde volgens de			
nummers	prijs	verm. belast.	
739	f 7 500	f 11 190	
794	4 500	7 830	
845—6	2 500	7 540	
791—2	7 600	14 940	
807	2 400	5 970	
848—9	6 000	8 940	
865—6	10 000	14 955	
927	2 500	4 450	
905	850	2 670	
904	850	2 670	
857	850	2 670	
	f 45 550	f 83 825	

2. Staatsbegroting voor 1913. (Hoofdstuk V, Departement van Binnenlandsche Zaken.)

(van den Biesen.)

verversching. Wat geeft dat nu bij brand? Werkelijk, zulke verordeningen zijn niet te begrijpen.

Verder wordt voorgeschreven in Amsterdam, dat bij fotateliers de wanden met excelsior-platen moeten worden bespijkerd, maar het dak mag open zijn of bedekt met glas.

Om een andere plaats te nemen: in Zeist is een verordening gemaakt, dat in de kom der gemeente alle eigendommen, die aan den openbaren weg liggen, afgesloten moeten worden met ijzeren hekken of met vlechtdraad. Dit is te vinden in het *Weekblad voor het eigendomsrecht* van 18 Januari 1913, 13de jaargang, n°. 769. Nu woonde in de kom van de gemeente Zeist een dame op een buitenplaats, met een lengte van 250 meter aan den openbaren weg grenzende, en over een groot gedeelte afgesloten door muren en heiningen, waartegen fijne fruitboomen.

En die heiningen en muren moesten nu over een groote lengte worden afgebroken en vervangen door een afsluiting van vlechtdraad. De gemeenteraad had nog de vriendelijkheid te zeggen, dat men de dame verder zou vrijlaten als zij over een lengte van 54 meter een diepte van 1.35 meter grond afstand. Maar die dame verkoos noch het een noch het ander, doch het eindresultaat is geweest, dat zij bij vonnis van den 12den December 1912 door den kantonrechter te Utrecht werd vrijgesproken, waardoor de Zeister verordening in het vergeetboek is geraakt.

Het bouw- en woningtoezicht decreteert maar wat er in de huizen moet worden aangebracht, en het is wonderlijk, dat in de eene plaats dat toezicht speciaal op een zeker onderdeel valt en in de andere plaats op een ander onderdeel. In de eene plaats laat het bouw- en woningtoezicht bij het maken of ontgraven van fundamenteën zoo diep graven, dat de werklieden de hanen aan den anderen kant van de wereld hooren kraaien, en in een andere plaats heeft het veel zwak voor bedsteden; weer in een andere voor trappen of privaten of dienstbodenkamers, en zoo gaat het door. Overal heeft men zijn aparte liefhebberij, maar natuurlijk moeten alle verbeteringen geschieden op kosten van de burgerij, op hoog bevel van die heeren.

In een huis waarin men kantoor gehouden heeft in een prachtige kamer, doch waar men door het opheffen van de zaak die kamer weer als huiskamer wil bezigen, mag dit niet geschieden zonder toestemming van B. en W. Dat staat in art. 5, 1, b, van de wet.

Ik zeg nogmaals, het gaat niet aan voor de zoo dikwerf wisselende eischen van de hygiëne en beveiliging tegen brandgevaar door de eigenaars van oude woningen te doen betalen. Ik heb reeds gezegd, stel eischen aan nieuwe woningen, maar respecteer hetgeen tot stand is gebracht door onze voorvaderen. Wilt gij het veranderd hebben, het staat u vrij, maar geef er dan het geld voor. Men kan hoe langer hoe verder gaan. Nu betreft het de huizen, maar ik heb gehoord, dat men er in eenige plaatsen al aan denkt de tapijten te verbieden en te laten vervangen door linoleum. Bij tapijten, lampen, fornuizen, kachels, haarden en kleeding is ook de hygiëne betrokken, en als dat voortwoekert, dan vraag ik: waar is het eind? Het gezag mist het recht om de reeds gebouwde huizen door de eigenaars te doen verbeteren. Men zegt: het algemeen belang vordert dat. Welnu, dan moet ook het algemeen belang de kosten daarvan dragen.

Vele eigenaars kunnen het niet eens betalen. Dat is het treurigste van de heele geschiedenis. Waar moeten zij het geld vandaan halen? En de wet zegt: als de bevolen verbeteringen niet binnen zekeren tijd worden aangebracht wordt de woning onbewoonbaar verklaard.

Maar, zal men zeggen, in de wet staat toch duidelijk, dat men geld kan krijgen op hypotheek. In art. 29 staat dat de gemeente tegen rente geld kan verstrekken op hypotheek om gelegenheid te geven de gebreken te herstellen. Maar dat gebeurt niet. Die menschen zijn ook niet in staat de rente daarvan te betalen. Zelfs de wethouder van den Bergh zeide in den Amsterdamschen gemeenteraad 26 Mei 1909, pagina 596, dat de meeste van die kleine huisjes zeer weinig huur opbrengen en dat de huur dikwijls niet eens betaald wordt.

In de Memorie van Toelichting wordt dan ook door de Regeering uitdrukkelijk gezegd, dat art. 29 het voordeel oplevert, dat men aanvragen van arme verhuurders om renteloos voorschot van zich af kan schuiven. Daar komt men er eindelijk rond voor uit, dat dit gedaan is om arme lieden de deur te wijzen en te zeggen: ik kan je niet geven, want je zoudt rente moeten betalen.

Als hypotheekhouders niet menschevender waren dan de gemeenten, dan zou er nog wat anders gebeuren, maar uit menschevendheid en ook uit eigenbelang herstellen die dikwijls de gebreken. Deden zij dat niet, dan waren er honderden huizen meer onbewoonbaar verklaard en daardoor honderden menschen meer geruineerd. En waar staat tegenwoordig al geen hypotheek op?

In 1911 was het bedrag der hypotheeken in ons vaderland gestegen tot het verschrikkelijke cijfer van f 2 208 000 000. Het is tegenwoordig geen schande meer, hypotheek te nemen op zijn huis; dat heet tegenwoordig krediet nemen. Onze voorvaderen woonden liever onder roode pannen dan in een huis bezwaard met hypotheek, anders gezegd, onder gouden pannen, in Amsterdam zoo eigenaardig schepenkennis genoemd. De eigenaren die hun huizen willen verhuurd krijgen, zijn wel verplicht uit zich zelf de noodige verbeteringen aan te brengen; anders vinden zij eenvoudig geen huurders. De eischen zijn tegenwoordig zoo hoog, dat men niet meer wonen wil in een huis waaraan iets ontbreekt.

Het gaat niet aan, dat de Overheid de zaak zoo op de spits drijft en verbeteringen eischt. Men mag de eigenaren daartoe niet dwingen. Wanneer onze voorvaderen huizen hebben gebouwd, met goedkeuring van de toenmalige Overheid, hebben wij niet het recht te verlangen, dat men die gaat veranderen. Staan ze niet aan, dan onteigene men ze, maar dan volgens de wet van 1851 en niet volgens de verschrikkelijke ontogening van de Woningwet.

Daarbij komt nog, dat het heil en nut van de bevolen verbeteringen vaak zeer betwistbaar is. Zoo heeft men bij voorbeeld in Amsterdam het Liernur-stelsel gehad. Ik ben er van getuige geweest, dat men op grond daarvan de opruiming beval van allerlei putten en uitloozingen. Wat zal het gevolg zijn? Misschien dat er weer eerst tonnetjes komen en dat men wellicht daarna toch weer tot de putten terugkeert. In Amsterdam beveelt men, dat huizen tot afvoer van keukenwater binnenshuis zijn aangebracht; wanneer zij buitenshuis zijn aangebracht, moeten zij worden verwijderd. Honderden plafonds ondervinden van dit voorschrift de verschrikkelijke gevolgen, want bij de geringste verstopping krijgt men al het vuile water in het huis.

Ik heb het reeds gezegd: er is geen enkel huis, zelfs geen paleis, waarop niet in den zin van de Woningwet het een of ander is aan te merken. Het is een opmerkelijk verschijnsel, dat men in al de prachtige heerenhuizen die ons land telt op de eerste verdieping aantreft een ongekende pracht en weelde en de mooiste voortbrengselen van schilder- en beeldhouwkunst, maar dat het op de tweede, derde of vierde verdieping meestal minnetjes uitzielt: lage zolderingen met houten balken, onvoldoende licht en lucht en dergelijke dingen meer. De heeren die deze huizen bewonen krijgen mettertijd ook bezoek van de bouwcommissie. En men denke ook eens aan het Paleis in Amsterdam. Hoe wordt het gevolg van Hare Majesteit daar gelogeerd? Als het Bouwen en Woningtoezicht daar het aanbrengen van verbeteringen gelastte en bij niet-nakoming een bordje van onbewoonbaarverklaring spijkerde, was meteen de Paleisquaestie opgelost.

Ik ben er zeker van, dat zoodra de wet maar bepaalde, dat Staat en stad zelf de verbeteringen zouden moeten betalen, die zij voorschrijven, de geheele zaak zou veranderen en het geplaag in eens uit zou zijn. Dan zouden al die verbeteringen niet meer geëischt worden, dat spreekt vanzelf. Het is zeer gemakkelijk om maar verbeteringen voor te schrijven op kosten van een ander. Dat gaat met evenveel gemak als waarmede de doctor een recept schrijft voor een patiënt. De dokter trekt zich ook van den prijs van het voorgeschreven geneesmiddel niets aan, dat betaalt toch degene aan wien het recept is uitgereikt.

22ste VERGADERING. — 12 MAART 1913.

2. Staatsbegroting voor 1913. (Hoofdstuk V, Departement van Binnenlandsche Zaken.)

(van den Biesen.)

Als de commissie van het Bouw- en Woningtoezicht een huis bezoekt, zegt het eerste lid: dit moet gewijzigd of verbeterd worden, n°. 2 vindt wat anders, nos. 3 en 4 hebben nog weer andere eischen en zoo komt er een heele lijst van noodige veranderingen, want de heeren durven elkaar niet tegen te spreken en het gevolg is, dat de burgerij moet betalen. Het laat de heeren van het Bouw- en Woningtoezicht volkomen koud. Wat kan hun schelen wat het kost? Zij vaardigen met de meeste gerustheid hun bevelen uit.

Als ooit, Mijnheer de Voorzitter, de heer Tellegen, de directeur van het Amsterdamsche Bouw- en Woningtoezicht is afgebroken, dan is dit wel gebeurd in het reeds door mij genoemde standaardwerk van den oud-Minister van Justitie, den heer mr. H. J. Smidt, waar hij de aanzeggingen bij de publieke verkooping van huizen bespreekt omtrent de aan te brengen verbeteringen, die de notarissen moeten publiceren. Op bladz. 184 zegt hij daaromtrent, dat deze maatregel op geenerlei wijs is goed te praten. De directeur zegt wel, dat die maatregel strekt om het maken van slachtoffers te voorkomen, maar wie zijn hier de slachtoffers? De eigenaren, terwijl de directeur doelt op degenen, die koopen willen, maar deze laatsten hebben oogen om te zien, wat zij zullen koopen en om dit goed te onderzoeken.

De oud-Minister zegt: „gij hebt er niets mede te maken, het zijn private aangelegenheden.” Hij verwondert er zich over, dat de notarissen die aanschrijvingen van den heer Tellegen publiceren. Doch niet allen doen dat. Notaris Ruys legt de aanschrijvingen naast zich neder. De oud-Minister vraagt: „Waar staat in de wet, dat men slachtoffers moet voorkomen? Worden er betere woningen door die aanschrijvingen verkregen? Immers neen.” Verder zegt de heer Smidt, dat er verwarring ontstaat, omdat, wanneer er geen aanschrijvingen komen, het publiek meent, dat de woning puik in orde is en er niets aan mankeert. Mr. Smidt keurt het ten hoogste af, dat er op een dergelijke wijze wordt gehandeld.

Letterlijk zegt hij op bladz. 188 van zijn boek: „daar zij de grenzen van ernstige plichtsbetrachting overschrijdt, voortkomt uit zelotisme of bemoeilust die zonder recht of reden benadeelt en bemoeilijkt.”

Met welk recht, vraagt de oud-Minister op pag. 189, spreekt de directeur Tellegen de vermoedelijke onbewoonbaarverklaring uit? Hij heeft daartoe het recht niet, dat berust bij den gemeenteraad. De oud-Minister vraagt: Als nu dat huis dat verkocht is onbewoonbaar wordt verklaard, waar kan dan de eigenaar de hem berokkende schade terughalen ingeval de onbewoonbaarverklaring niet doorgaat?

Natuurlijk nergens. De prijs wordt door de mededeeling schandelijk gedrukt.

Ik wenschte van harte, dat iemand den heer Tellegen eens in rechten aanpakte en dat geen notaris meer iets publiceerde wat door den heer Tellegen wordt opgegeven omtrent verbetering van de vermoedelijke onbewoonbaarverklaring.

Om een voorbeeld te geven van deze aanzeggingen, verzoek ik u, Mijnheer de Voorzitter, mij te veroorloven als noot op te nemen een aanzegging bij een onlangs verkocht of nog te verkoopen huis, dat voor 30 jaren nieuw is gebouwd.

De Voorzitter: Ik stel voor het gevraagde verlof te verleen. ²⁾

²⁾ 1°. De gootsteen en de gootsteen moeten van vaste dekroosters en van vaste stankafsluitingen worden voorzien.

2°. De loozing van het huiswater moet aangesloten worden op een binnenshuis aan te brengen valpijp voor afvoer van huiswater, welke aldaar met de grondleiding voor afvoer van huis- en hemelwater en van drekstoffen in verbinding gesteld moet worden.

3°. De valpijpen voor afvoer van huiswater en die voor afvoer van drekstoffen moeten zonder vermindering van de doorsnede opgetrokken worden tot buitendaks.

De heer van den Biesen: Ik kan mij niet begrijpen, dat burgemeester en wethouders en de gemeenteraad een ondergeschikt ambtenaar toestaan om zulke dingen te doen en een dergelijke machtsoverschrijding gedoogen. Laat men eenvoudig zeggen: gij gaat buiten de grenzen, het onbewoonbaarverklaren behoort door ons te geschieden en gij behoeft u er niet mede te bemoeien.

Het gaat niet aan, dat een ondergeschikt ambtenaar zich zulke prerogatieven aanmatigt.

Ik begrijp niet, dat de notarissen zoo bang zijn en al die fraaiigheden publiceren.

Ik kom nu tot het 5de punt: Onbewoonbaarverklaring.

Het gaat met de onbewoonbaarverklaring van sloppen en stegen als met het bevelen van verbeteringen.

De eischen voor de onbewoonbaarverklaring zijn ook zeer overdreven. Tegenwoordig zijn de eischen ook bij de arme menschen zoo hoog, dat dergelijke krotten als de Woningwet onderstelt dat er zijn, niet meer bewoond worden, men gaat er niet meer in. Zoo verbeteren de toestanden vanzelf.

Het bouw- en woningtoezicht — om bij de onbewoonbaarverklaring te blijven — brengt de huizen die daarvoor in aanmerking komen bij de gezondheidscommissie aan. De heeren van de gezondheidscommissie zijn er dadelijk bij; zij gaan de huizen inspecteren. Daaromtrent kan ik het volgende gemakkelijke verhaal, waarvan mij het een en ander is medegedeeld, mededeelen.

Er woonde in een van de huizen, die onbewoonbaar moesten worden verklaard in Amsterdam, een door en door gezonde vrouw, het volk zou zeggen een driedekker, met blozende wangen en met 8 kerngezonde kinderen. Haar man was slager. De vigilante met de leden van de gezondheidscommissie komt voor, de heeren komen binnen — er is ook een dame bij — maken zich bekend en geven de reden van hun komst op. Zoo, zegt de vrouw, onheilspellend haar mouwen opstroopende, zijn dat de heeren van de gezondheid, en dat spichtige juffie ook, och, wat een zooi magere en bleke scharminkels. Nou, dan komen de slagers met Paschen met betere exemplaren voor de gezondheid voor den dag. Pas maar op, dat jelui geen aanspreker onderweg tegenkomt, want die springt dadelijk op den bok en brengt 't heele zoodje direct naar 't kerkhof.

4°. De put op de plaats achter het perceel moet van een stank scherm worden voorzien.

5°. De privaten, uitkomende op de gemeenschappelijke portalen, moeten van voorportalen of van nachtsloten worden voorzien.

6°. De privatruimten moeten elk afzonderlijk in directe gemeenschap met de buitenlucht worden gesteld.

7°. Op den zolder moet het slaapvertrek worden opgeruimd of wel de houten wanden van dit vertrek moeten met brandvrij materiaal worden bekleed, het vertrek van een plafond van pleisterwerk worden voorzien en in de nabijheid van het plafond een voldoende gelegenheid voor ventilatie worden gemaakt.

8°. De tot bedstede ingerichte kast in de gang van de benedenwoning moet worden opgeruimd.

9°. Van de overige bedsteden moeten de deuren verwijderd, de toegangen vergroot, de bergplaatsen daaronder opgeruimd en de houten afscheidingen aan de binnenzijde met brandvrij materiaal bekleed worden of wel, deze bedsteden moeten tot bergkasten worden vertimmerd.

10°. Langs de trap voerende naar de 3de verdieping moet een stevige muurleuning worden aangebracht.

11°. De op de trappen en de portalen uitkomende glazen ruiten moeten door draadglasruiten worden vervangen.

12°. In de keukens moet een voldoende gelegenheid voor ventilatie in de nabijheid van het plafond worden aangebracht.

13°. Het perceel moet in een voldoende staat van onderhoud worden gebracht.

2. Staatsbegroting voor 1913. (Hoofdstuk V, Departement van Binnenlandsche Zaken.)

(van den Biesen.)

Daarop wendde zij zich medelijdend tot de juffrouw en zeide: zou juffie niet wat bij mij willen komen logeeren, het is toch zonde, dat zoo iemand zoo vroeg moet krimpeeren.

Tableau! De commissie af.

En dan op stuk van zaken is die onbewoonbaarverklaring niet te vertrouwen, ten minste in Amsterdam niet.

De heer Röell zeide in de vergadering van 31 Mei 1911: ik ben woningen gaan zien, die onbewoonbaar moesten worden verklaard door de gezondheidscommissie, maar het spijt mij, dat ik voor de onbewoonbaarverklaring heb gestemd, want zij zijn zeer goed bewoonbaar.

Wat nog mooier is: burgemeester en wethouders stellen nooit een onbewoonbaarverklaring voor, die verschuilen zich steeds achter de gezondheidscommissie, dan zijn zij er af, ofschoon zij volgens de wet zelf ook onbewoonbaarverklaring kunnen voorstellen.

De heer Röell en eenige raadsleden waren huizen in de Sint Nicolaasstraat wezen zien met het resultaat, dat zij die huizen zeer goed bewoonbaar achtten (bladz. 742). Het pand in de Leidsche dwarsstraat 210 was volmaakt in orde (bladz. 740). De heer Fabius zegt op bladz. 753 en 754: moet ik nu nog op zulk een commissie vertrouwen? De heer Schut noemt het op bladz. 759 een schande, dat men in de Leidsche dwarsstraat het pand n°. 210 onbewoonbaar zou willen verklaren. Hetzelfde is het geval met het perceel in de Palmdwarsstraat n°. 13, dat onbewoonbaar zou moeten worden verklaard, maar waarvan de heer Schut zeide, dat het een vroolijk, vriendelijk perceel was (Raadszitting van 25 September 1912, bladz. 1301). De huizen worden uit de voordracht genomen (bladz. 1324). Verschillende woningen op den Kadijk die onbewoonbaar zijn verklaard, zijn dit niet (Raadszitting van 25 Mei 1909, bladz. 574). Toen zeide de heer Ruys, dat hij die woningen door een deskundige had laten onderzoeken, die hem verklaard had, dat zij zeer goed bewoonbaar waren. Ja, onlangs is het gebeurd, dat van de 279 woningen die in den Jordaan onbewoonbaar waren verklaard, Gedeputeerde Staten er 9 wel bewoonbaar verklaarden. Wat moet men nu denken van een commissie die zóó omspringt met de grootste belangen van de burgerij? Ik zal er nog één ding bij halen pour la bonne bouche en dit doet de deur dicht. Men kan het vinden in de zitting van 31 Mei 1911, bladz. 740, waar het gaat om woningen die door de commissie ter onbewoonbaarverklaring waren voorgesteld, maar die reeds afgebroken waren. Mag men met de belangen van de burgerij zóó omspringen? Als men niet zoo hard optrad en de zaken wat meer aan zichzelf overliet, zouden de betere woningen van zelf de minder goede doen verdwijnen.

Ik kom nu tot mijn zesde punt, de onteigening. Dit is de spil waarom de geheele wet draait en waartegen al het verzet gaat. Ook in de Woningwet wordt onteigend, maar zonder schadeloosstelling. Ik herhaal, hoe men kan doorgaan met het verkrachten van de Grondwet is mij een raadsel. Er staat duidelijk in art. 151 van de Grondwet, dat niemand van zijn eigendom mag worden ontzet dan tegen schadeloosstelling. De Tweede Kamer zeide reeds bij de behandeling van de wet, dat de schadeloosstelling is een absoluut begrip, dat geen schadelijden toelaat. (Men kan dit vinden bij Smidt bladz. 216).

Het is duidelijk dat men minder geeft dan de wet bepaalt dat men geven zal (Smidt pag. 201). Wanneer ik van onteigening spreek, bedoel ik onteigening na onbewoonbaarverklaring, want zonder onbewoonbaarverklaring gaat alles volgens de wet en wordt de werkelijke waarde vergoed. Nu zegt men wel dat zij die onteigend worden in het belang van de volkshuisvesting, bijzondere offers moeten brengen, maar ik zeg dat de Grondwet en de wet van 1851 moeten gelden voor allen en voor alle gevallen, zoowel voor de volkshuisvesting als voor de andere belangen der bevolking. Men moet echter niet onteigenen met het kennelijk doel om de huizen voor een schijntje in handen van de gemeente te spelen.

De Minister Cort van der Linden zeide zelf dat de Woningwet een eenigszins minder milden maatstaf aanlegt dan het geval is bij gewone onteigening, maar hierover lastig ge-

vallen in de Eerste Kamer, zeide hij (Smidt pag. 217) dat schadeloosstelling wel mocht worden gegeven, maar dat het maken van winst uitgesloten zou moeten zijn. Ik zou willen vragen: waarom? Waarom mag een ieder een heeleboel verdienen en de man met de kleine huisjes niet? Eindelijk zeide de Regeering ronduit, en daar houd ik van (Smidt pag. 218), dat als een heel complex moet worden onteigend, nagegaan moet worden of er woningen onbewoonbaar verklaard kunnen worden met het oog op de te geven schadeloosstelling. Nu denkt de Regeering er dus zelf over om voor die onbewoonbaar verklaarde woningen minder te geven, en dat vind ik juist het nijdige van de wet. Het is toch duidelijk, wanneer men het afbreken van een complex op het oog heeft, dat men die handelwijze toepast om den prijs te deuken en naar beneden te halen, gelijk de Regeering zelf erkent. Van verbetering is hier geen sprake, want huizen die worden afgebroken kunnen niet worden verbeterd. Daarover zullen allen het wel eens zijn. Wat gebeurt nu? Voor onbewoonbaar verklaarde woningen wordt vergoed de waarde van den grond plus de waarde van het puin, den steen en het brandhout. Geen nering, geen bedrijf komt in aanmerking. De waarde van een huis in Amsterdam was zoodoende f 850. Dit cijfer toont duidelijk het verschrikkelijke van de wet aan.

Dit is — ik durf dit gerust zeggen — de onbarmhartige en ongrondwettige maatstaf van de Woningwet. Laat men onteigenen tegen de volle waarde volgens de Onteigeningswet van 1851, maar zich de panden niet toesigen volgens de Woningwet.

In het *Handelsblad* van 11 April 1908 vond ik een heel aardige gevolgtrekking uit de Woningwet, namelijk dat deze wet erkende de bevoegdheid van de overheid, om, zonder eenige schadevergoeding, het gewone gebruik zijner gebouwde eigendommen te ontnemen.

De burgemeester van Rotterdam kwam dezen zomer op tegen het gezondheidsfanatisme dat er heerschte en de hygiënische belangen vereenzelvigde, ja zelfs stelde boven het algemeen belang.

De heer de Waal Malefijt zeide in de Tweede Kamer, dat hij een dergelijke onrechtvaardigheid en onbillijkheid nooit zou billijken.

De heer de Savornin Lohman noemde het een grove onbillijkheid en onrechtvaardigheid en vroeg aan den Minister: durft gij volhouden, dat de schadevergoeding, volgens art. 151 der Grondwet, niet beteekent volledige schadeloosstelling?

De heer Bastert noemde het een nouveauté, maar in het meervoud.

De heer de Savornin Lohman zeide ook nog, dat art. 4 der Grondwet gelijke bescherming aan alle personen en goederen verzekert.

De heer van Karnebeek verzette zich tegen het weigeren van schadeloosstelling.

Mijnheer de Voorzitter! Men handelde toch ook niet zoo bij de afschaffing van de slavernij bij de wetten van 1859, '62 en '65. Toen werden de slaven toch ook niet eerst de oogen uitgestoken of opzettelijk verminkt, neen, de volle waarde van dat menschenvleesch werd betaald aan de gelukkige bezitters. Nu vraag ik, of het bezit van kleine woningen nu zooveel onzedelijker is, dan het bezit van slaven en of de menschen, die woningen bezitten, op minder eerlijke wijze aan hun geld zijn gekomen, dan de eigenaars van slaven?

Dan moet ik ook opkomen tegen de handelwijze der Regeering, die, evenals bij de onteigening op Uilenburg te Amsterdam, nu weder ten behoeve van de onteigening van de Jordaan aldaar een subsidie beschikbaar stelt van 1/3 der kosten, onder de uitdrukkelijke voorwaarde, dat de onbewoonbaarverklaring der huizen moet voorafgaan.

Ik kan niet begrijpen, dat dergelijke eisch door de Regeering gesteld wordt: zoodoende worden toch honderden burgers in koelen bloede te gronde gericht. Ik noem dat verschrikkelijk. Ik heb reeds een en ander medegedeeld omtrent de schatting, die men toepast: f 850 voor een huis!

2. Staatsbegroting voor 1913. (Hoofdstuk V, Departement van Binnenlandsche Zaken.)

(van den Biesen.)

Maar de wet is ook bepaaldelijk tegen dergelijk systeem, want het wederom in bewoonbaren staat brengen van de huizen is hier volkomen uitgesloten. De Minister zal dat met mij eens zijn. De Regeering zeide indertijd uitdrukkelijk — zie „Eigendomsrecht” van 8 Maart 1913 — dat onbewoonbare huizen alleen die huizen waren, niet vatbaar om door verbeteringen wederom bewoonbaar te worden gemaakt. Art. 18 der wet zegt uitdrukkelijk hetzelfde. Hier wordt eenvoudig de onbewoonbaarverklaring uitgesproken, zonder dat men vraagt, of de huizen nog bewoonbaar zijn te maken. Dat gaat niet aan. Alleen dan, wanneer een woning niet meer bewoonbaar te maken is — en dat zal wel zelden het geval zijn — komt zij voor onbewoonbaarverklaring in aanmerking. Hier worden in eens honderden woningen onbewoonbaar verklaard en getaxeerd op een lagen prijs, zonder dat men vraagt, of zij kunnen verbeterd worden. En de Regeering geeft een subsidie van 1/3 in de kosten, zonder te vragen, of de gelegenheid is gegeven om verbeteringen aan te brengen en de woningen weder bewoonbaar te maken. Ik kan mij niet voorstellen, dat de Regeering tot het nemen van zoodanigen maatregel is overgegaan. Het strijdt vierkant tegen de Grondwet. Het mag niet. Het is alleen te doen om de prijzen te drukken en bij zooveel lagere prijzen ook zooveel minder subsidie te behoeven te betalen.

Ook staat het niet eens vast, dat de wet eerst onbewoonbaarverklaring vordert. Men leze de rede van prof. Diepenhorst in de vergadering van den Amsterdamschen raad van 25 September 1912, *Gemeenteblad* bladz. 1311.

Men wil nu wederom hetzelfde spelletje gaan beginnen in de Jordaan. Voor de onteigening daar wil de Regeering weder 1/3 der kosten betalen, maar eerst moet de verschrikkelijke maatregel van onbewoonbaarverklaring, waartoe men geen recht heeft, genomen worden. Daar zijn nu reeds 279 woningen onbewoonbaar verklaard.

Daarom eere aan den heer Ruys, die getracht heeft den gemeenteraad van Amsterdam over te halen de rijkssubsidie te weigeren en alle woningen naar recht en billijkheid te onteigenen zonder voorafgaande onbewoonbaarverklaring (*Gemeenteblad* 1912, bladz. 3069). Maar de raad was er niet voor te vinden, hij heeft zijn voorstel moeten intrekken, maar de eer blijft aan hem, waar hij de rechtvaardigheid wilde bestrachten.

Ik kom nu aan het laatste punt: wat denkt men in den lande van de werking van die wet? Ik kan niet alles aanhalen, maar haal alleen aan het standaardwerk van mr. H. J. Smidt „Uitbreidingsplan en bouwverbod”. Nooit is de Woningwet op zoo verschrikkelijke wijze onder handen genomen als door dezen schrijver. En let wel, dat gebeurde door een liberaal. En nadat hij gezegd heeft, dat het hem spijt, dat hij het werk van zijn liberale vrienden moest afbreken, maar dat de rechtvaardigheid het hem gebod, noemt hij de wet, op bladz. 750, een droevig samenflansel waarvan in onze wetgeving nauwelijks een voorbeeld bestaat. Hij begrijpt niet (bladz. 124) dat de Minister Heemskerk in de Eerste Kamer heeft kunnen zeggen op 4 Februari 1909 (*Handelingen* bladz. 381), dat ook bouwverbod kan worden gelegd in een uitbreidingsplan van een bebouwde kom. Dat geloof ik ook niet dat kan. Hij zegt: dat kan niet, en hij vraagt waar dat in de wet te vinden is. Hij herinnert er uitdrukkelijk aan, dat bouwverbod alleen kan rusten op gronden, benodigd voor straten, grachten en pleinen. De artt. 28 en 29 zien uitsluitend op uitleg van steden. Op bladz. 146 berekent de heer Smidt het verlies, door de burgerij reeds geleden of nog te lijden bij verbreding van straten, bij het afronden van hoeken, zooals dat in den Haag en in andere plaatsen gebeurt; hij berekent dat daarmee een verlies geleden wordt van millarden. Hij haalt voorbeelden aan van de prijzen van dergelijke gronden in Amsterdam en Rotterdam. Op bladz. 102 noemt hij een geval, dat f 1000 per M² voor grond aan den Nieuwendijk te Amsterdam werd betaald.

Op bladz. 193 haalt hij aan den heer Borgesius, den maker van de wet, die zeide: „Zelfs zal de nieuwe wet wat meer

(van den Biesen e. a.)

waarborg geven, dat geen onpractische, ondoelmatige, zonder noodzaak verschillende belangen kwetsende bouwverordeningen zullen worden in werking gebracht.” Bittere ironie na al hetgeen wij gehoord en gezien hebben!

Ik eindig, maar ik verzoek de heeren het boek van den heer Smidt te willen bestudeeren, ik heb mij die moeite getroost.

Nog een kort woord over het laatste onderwerp, het nieuwe ontwerp van wet van dezen Minister. Het is niet te verwonderen, dat het rechtsgevoel van den premier tegen zulk een wet in verzet kwam. Hij bedoelt het goed met zijn ontwerpverandering van de Woningwet; het brengt verschillende verzachtingen aan, beschikt zelfs over de gemeentekas ten behoeve van particulieren om bouwplannen tot stand te brengen. Ik erken dat alles. Het ontwerp geeft van alles en nog wat: appèl bij Gedeputeerde Staten en bij de Kroon in het quadrant, en toch kan er, eerlijk gezegd, van het geheele ontwerp niets komen, om de eenvoudige reden dat de schadeloosstelling bij verbetering en onteigening is vergeten. Al het hatelijke van de wet vervalt als de gemeente met of zonder rijkssubsidie de gewenschte verbeteringen moet betalen. Van onbewoonbaarverklaring is geen sprake meer als men de voor de volksgezondheid schadelijke woningen onteigent volgens de wet van 1851. Alle plagerijen, al het terrorisme en zelotisme is op slag uit, want de gemeente moet betalen.

Excellentie! Ik weet het, in uw hart is u voor schadeloosstelling; och, verander dan het ontwerp in dezen geest en kom daarmee aan de volksconsciëntie te gemoet; staak derhalve dien aanslag op het nationaal vermogen, laat de burgers niet langer donderen en negeren door deze wet, want het is meer gezegd: het is noodig dat het schrikbewind een einde neme. En als gij dat doet zal het verre nageslacht uw naam prijzen en roemen.

De vergadering wordt voor een half uur geschorst en daarna hervat.

De heer Haffmans: Mijnheer de Voorzitter! Het zij mij vergund enkele woorden in het midden te brengen, naar aanleiding van hetgeen er in ons Voorloopig Verslag is gezegd op bladz. 3 aangaande de samenwerking van gemeenten in verband met het door Zijn Excellentie den Minister van Binnenlandsche Zaken gegeven antwoord.

Ik lees in het Voorloopig Verslag:

„Immers de wijze waarop men thans de moeilijkheden tracht op te lossen is niet goed te achten.” Er wordt dan verder gewezen op de schaduwzijden die verbonden zijn, en aan grensregelingen en aan naamloze vennootschappen.

Veilig zou men, op ongeveer gelijke gronden, daaraan kunnen toevoegen contracten en vereenigingen, die verschillende gemeenten onderling tot stand brengen.

En nu zegt de Minister in zijn Memorie van Antwoord, dat men juist door deze middelen — die in het Voorloopig Verslag als minder deugdelijk worden aangemerkt — in de praktijk is te gemoet gekomen aan de behoefte van verbetering van de ongewenschte toestanden, en dat zonder ook maar een poging te doen om aan te toonen dat deze middelen goed zijn.

De gebreken, waarvan in het Voorloopig Verslag wordt gesproken, zijn niet denkbeeldig.

De Minister weet zeer goed dat er bij annexatie-plannen vaak groote moeilijkheden ontstaan, zoo zelfs, dat voorgenomen grenswijzigingen niet tot stand komen. Toch wel een bewijs, dat het niet altoos even mooi is. En dat de Minister na het tot stand komen der vereeniging van gemeenten geen klachten meer verneemt is niet te verwonderen, want als de zaken toch niet meer te veranderen zijn berust men.

Gaarne geef ik toe dat er gevallen zijn, dat grensregeling „noodig” of „noodzakelijk” kan zijn, maar mijns inziens wil men er tegenwoordig te makkelijk toe overgaan, zelfs als het maar „nuttig” of „wenschelijk” is.

Beschouwen we de oplossing door middel van vennootschappen en dergelijke, dan valt de opmerking te maken, dat er toch voor moet worden gezorgd dat het publieke recht

2. Staatsbegroting voor 1913. (Hoofdstuk V, Departement van Binnenlandsche Zaken.)

(Haffmans e. a.)

niet achterblijft bij de ontwikkeling van het publieke leven.

Het rechtskundig karakter der naamloze vennootschap deugt niet bij samenwerking van verschillende gemeenten.

Prof. Struycken zegt: De strekking der juridische vereniging die naamloze vennootschap heet, is winstbejag uit kapitaalbelegging; zoowel haar organisatie als haar bedrijf moeten daaraan worden dienstbaar gemaakt; de personen der aandeelhouders — en dat zijn hier de gemeenten — treden geheel op den achtergrond. En dat moet men toch juist niet hebben. Integendeel, de sociale en de commercieele belangen moeten met elkaar worden verzoend.

Dan raakt ook nog elk toezicht door Gedeputeerde Staten van de baan, hetgeen wel zeer gemakkelijk is, maar niet altijd wenschelijk kan genoemd worden.

Zoo is er meer, Mijnheer de Voorzitter, maar ik ben het met den Minister eens, dat er thans niet verder op moet worden ingegaan. Bij de herziening der Gemeentewet zal daarvoor de tijd zijn aangebroken.

Ik zou thans alleen wenschen, dat de Regeering erkende, dat aan de door haar als het ware aanbevolen en goedgekeurde middelen om conflicten tot oplossing te brengen, groote gebreken zijn verbonden; dan zou men in den lande er vanzelf meer naar streven de oplossing te zoeken in het oprichten van publiekrechtelijke organisatiën, voor zoover deze thans reeds mogelijk zijn.

De heer Woltjer: Mijnheer de Voorzitter! Het is niet mijn bedoeling thans de beginselverschillen inzake het onderwijs te bespreken. Het is alleen naar aanleiding van het Voorloopig Verslag en het antwoord van den Minister, dat ik over een paar afzonderlijke punten mijn meening zou willen zeggen. In het algemeen ben ik het volkomen eens met hetgeen Zijn Excellentie heeft opgemerkt, maar toch mag over een enkel punt nog wel een woord gezegd worden. Ik zal daarbij volgen het antwoord van den Minister en kom zoo in de eerste plaats tot wat op bladz. 6 gezegd is over het toelatingsexamen tot de universiteiten. Wat de Minister daar opgemerkt heeft, is ook volkomen mijn meening. Tal van klachten zijn er over dat examen, maar het komt mij voor, dat de Minister in den tegenwoordigen stand van zaken daarin geen verandering kan brengen. Aan de klachten, die uitgesproken worden, kan de grond niet ontnomen worden, want de grond ligt niet in de bepalingen van de wet en ook niet in de commissie die het examen afneemt, maar uitsluitend in degenen die zich voor het examen aanmelden. Het is zeker noodig, dat in de heele regeling verandering komt, en dat zal natuurlijk gebeuren wanneer het wetsontwerp dat de Minister al gereed heeft, regelende de verhouding van hogere burgerscholen en gymnasia of liever hun vervanging door de lycea, tot stand komt. Ik zie niet, dat er vóór dien tijd iets aan te doen is. Ik meen echter dat ik op grond van een langjarige ondervinding hier wel eens mijn meening over dat examen mag uitspreken, en dan moet ik zeggen, dat ik nooit gezien heb, dat er in eenig opzicht minder juist is gehandeld ten opzichte van die kandidaten, die van allerlei scholen en van heinde en ver zich aan dat examen onderwerpen. Bij de benoeming van de leden van de examencommissie is op allerlei schakeeringen en op bekwaamheid niet alleen in theoretisch, maar ook in praktisch opzicht gelet. Maar wat is de zaak? Degenen die zich voor dat examen voorbereiden weten, naar het schijnt, den weg niet, dien ze te bewandelen hebben. Zij gaan maar naar den een of ander toe die hen voor het examen klaar moet maken. Onlangs bleek mij, dat iemand die van een hogere burgerschool kwam, voor het examen op de volgende wijze was „klaargemaakt”, dat hij van de meer gemakkelijke Latijnsche schrijvers, zooals Caesar of Ovidius, niets gelezen had, maar dadelijk begonnen was met Tacitus, den moeilijksten schrijver. Daarvan had hij een twintig capita met een soort van repetitor doorgewerkt, maar als men den goeden man een phrase uit Caesar voorlegde, kon hij die niet vertalen. Dat gaat eenvoudig op hoop van zegen. Misschien komt er een caput op het examen dat mijnheer juist gehad heeft. Zoo gaat het ook met het Grieksch. De menschen wil-

(Woltjer.)

len zoo spoedig mogelijk klaar komen en probeeren het dan maar. Men begrijpt dat, waar zich ongeveer 400 kandidaten voor het examen aanmelden, het percentage van de geslaagden al zeer gering moet zijn. Het is echter onbillijk dat of aan de wetsbepalingen of aan de examencommissie te wijten. Ik heb in vroeger jaren tal van leerlingen gehad, jaren achtereën, die zich aan dat examen onderwierpen, en ik heb geen reden tot klagen gehad. Daarenboven weet ik ook nog van verschillende leeraren die ik speciaal ken en die in de examencommissie gezeten hebben, dat het examen zoo objectief en nauwgezet mogelijk en zooveel mogelijk in het belang van de kandidaten wordt afgenomen.

Verder zou ik een woord willen zeggen over hetgeen staat op bladz. 7 van de M. v. A. over de quaestie van de ontgroening. De Minister zegt, en dat is ook volkomen mijn meening, dat een wetswijziging niet noodig is.

De Hooger-onderwijswet geeft daaromtrent in de artt. 68, 69, 116 en 117 voldoende voorschriften. Het art. 69 = 117, waarop het hier aankomt, luidt:

„Bij overtreding der tucht of bij wangedrag waarschuwt of berispt de rector-magnificus.

„In buitengewone gevallen, ter beoordeeling van den senaat, alsmede indien een student, bij den rector-magnificus of bij den rector-magnificus en assessoren ontboden, moedwillig niet verschijnt, is de senaat bevoegd den overtreder den toegang tot de hogeschool (universiteit) voor een tijdvak van ten minste een jaar en ten hoogste vijf jaren te ontfagen.”

Dit artikel, op verstandige maar vaste wijze toegepast, geeft dunkt mij, voldoende middelen om de tucht onder de studenten te handhaven; maar daarbij is één ding noodig dat altoos een moeilijke zaak blijft. Zooals uit het artikel blijkt, is het eigenlijk de rector-magnificus die de zaak in handen heeft. Nu oordeelt echter, zooals natuurlijk is, de een rector-magnificus over sommige punten gemakkelijker, ik zou haast zeggen slapper, dan de andere rector-magnificus; en in de laatste jaren heeft de mos zich in die richting ontwikkeld, dat de minder strenge opvatting de overhand heeft gekregen. Dit is de groote fout en ik zou daarom willen vragen, of het niet mogelijk is, dat de vergadering van de rectoren der verschillende universiteiten — want ik meen, dat er zulk een rectoren-college bestaat — eens overweegt, in hoeverre zij kan besluiten een zooveel mogelijk eenparigen regel te volgen. Dit geeft vastheid. Ik heb nog nooit gemerkt, dat, wanneer degene die de tucht moet handhaven dit op een verstandige wijze doet, dit aanleiding heeft gegeven tot gegronde klachten. Natuurlijk kan ook hij die de tucht handhaaft zich vergissen, maar indien op een verstandige en kalme wijze wordt opgetreden, zal de zaak zeer goed loopen. Wanneer men echter eerst een aantal jaren excessen laat begaan en dan in eens naar aanleiding van een feit den strengen kant opgaat, wekt dit natuurlijk reactie. Ik geloof daarom, dat het noodig is, dat zij die aan het hoofd van de hogescholen en universiteiten staan, ieder jaar over dit punt samen van gedachten wisselen, opdat zij weten, hoever zij moeten gaan en wanneer zij tot het handhaven der tucht moeten ingrijpen. En heeft men de tucht eens toegepast, dan moet men ook bij het eenmaal ingenomen standpunt blijven en niet achteraf water in den wijn doen, want niets verzwakt zoo het gezag dan een onvast optreden in zulke zaken. Ik ben het dus geheel eens met den Minister: de wetgever kan in deze niet meer doen; de uitvoerders van de wet hebben de zaak in hun hand.

Mag ik op dit punt laten volgen de quaestie der seminaria, wier instelling men verlangt? Het woord „seminaria” is, misschien te recht, in het Verslag niet genoemd; het punt is daar behandeld onder het hoofd: „Jaarwedden der hoogleeraren”. Ik lees daar:

„De bedenking, geuit naar aanleiding van het Germanistisch-Romanistisch Instituut, berust naar de meening van den ondergeteekende op misverstand. Zoodanige instituten — dat zijn de inrichtingen die bij verschillende faculteiten in Duitschland onder den naam van Seminare voorkomen en dienen om de studenten meer in het bijzonder praktisch te bekwaamen in hetgeen voor het wetenschappelijk onderzoek

22ste VERGADERING. — 12 MAART 1913.

2. Staatsbegroting voor 1913. (Hoofdstuk V, Departement van Binnenlandsche Zaken.)

(Woltjer.)

in de faculteiten noodig is — „zoodanige instituten staan niet buiten het universitair onderwijs, maar vormen een deel daarvan. Als vakscholen kunnen zij niet worden gequalificeerd.” — Ik stem dat volkomen toe, Mijnheer de Voorzitter. „Zij bedoelen niet de colleges te vervangen, maar die aan te vullen met datgene, wat het volgen van colleges alléén niet in staat is te verstrekken, n.l. de methode om zelfstandig en met de noodige critiek te leeren werken. Deze instellingen zijn derhalve te vergelijken met de laboratoria in de natuurwetenschappelijke — en er moest bijstaan: ook in de medische — faculteiten.”

Die vergelijking gaat niet geheel en al op, want het is eenvoudig onmogelijk om de methode voor zich privaat te beoefenen en de proefnemingen en studiën te verrichten, die voor de natuurkundige en medische faculteiten noodig zijn. Voor de literarische en de juridische faculteiten zou dit wel gaan en is het ook gedurende vele jaren gebeurd, maar toch acht ik het gewenscht, dat door een dergelijk instituut als nu gevraagd wordt, de zelfstandige en praktische oefeningen van de studenten geleid worden, zoodat dezen leeren zelfstandig op te treden en wetenschappelijk te werken, maar niet alléén de colleges volgen en zich eigen maken, wat daar gezegd wordt. Wanneer de studenten daar inderdaad wetenschappelijk en praktisch leeren werken, dan verwacht ik, dat het voor de studenten, die aan dergelijke seminaria hebben deelgenomen, gemakkelijker zal worden om op een behoorlijke wijze te promoveeren, want wanneer zij werkelijk wetenschappelijke vraagstukken hebben leeren beoordeelen en de methode van onderzoek zich hebben eigen gemaakt onder leiding van een hoogleeraar (of een assistent), dan zal het schrijven van een wetenschappelijk proefschrift veel minder moeilijk vallen en beter slagen dan tegenwoordig dikwijls het geval schijnt te zijn.

Maar één ding ben ik met den Minister eens: men moet het gevaar voorkomen, dat nu in eens, wanneer de deur wordt open gezet, van alle kanten gevraagd wordt om het inrichten van dergelijke seminaria.

De Minister heeft dit te recht opgemerkt. Tegen te ver doorgevoerde specialiseering bij het universitair onderwijs waarschuwde hij te recht en wees er op, dat hij daartegen wenschte te waken, ook reeds met het oog op de daarmede onvermijdelijk gepaard gaande opdrijving van kosten. Want het is waar, dat deze seminaria betrekkelijk veel geld zullen kosten. Bij elk dezer instelling zal men — en te recht — een bibliotheek vragen van boekwerken, die de studenten daar noodig hebben en daar zullen allerlei dingen bijkomen.

Is dat nu noodig in het belang van ons hooger onderwijs, dan zou ik zeggen, dat dit moet worden toegestaan, maar er ontstaat wel eens een wedijver van den eenen hoogleeraar tegenover den anderen, van de eene faculteit tegenover de andere, van de eene universiteit tegenover de andere, en dan moet worden opgepast, dat men niet meer vraagt dan werkelijk noodig is.

Thans nog een enkele korte opmerking over de subsidiën.

Daar is gevraagd of de Minister niet zou kunnen overwegen om de subsidiën voor de bijzondere middelbare scholen en van de aangewezen gymnasia te verhoogen.

Ik zou wel gaarne willen, dat de beide bepalingen, die in de wet op het middelbaar onderwijs en in de wet op het hooger onderwijs voorkomen, eens onder handen werden genomen, want één ding is heel lastig, n.l. dat de bepaling voor het middelbaar onderwijs, de maatschappij waarnaar het subsidie wordt bepaald, een geheel andere is als die voor het hooger onderwijs. Dit geeft tot onaangename verschillen aanleiding. Het is in het belang niet alléén van het bijzonder onderwijs, maar ook van het openbaar onderwijs, dat de bepalingen, zooals die nu bestaan, niet voortduren.

De bijzondere middelbare scholen en de bijzondere gymnasia hebben aan de subsidiën die haar worden toegekend bij de wet volstrekt niet dat wat zij noodig hebben om op zeer eenvoudige wijze en gepaard met de invordering van een tamelijk hoog schoolgeld te kunnen bestaan.

Men heeft eenvoudig den toestand, dat op bijzondere hoo-

gere burgerscholen traktementen worden uitbetaald aan de leeraren, die niet hooger zijn dan die welke de onderwijzers bij het lager onderwijs in Amsterdam ontvangen. Wanneer dit nu uitsluitend betrof de onderwijzers bij het lager onderwijs, die door volharding en inspanning een akte middelbaar onderwijs hebben gekregen, dan zou men nog kunnen zeggen, hoewel ik het daarmede niet eens ben, dat de onderwijzers wat hun positie betreft bij het middelbaar onderwijs, in een aangename toestand verkeerden, in vergelijking met de onderwijzers bij het lager onderwijs. Doch ook zij die een gymnasium hebben bezocht en aan de universiteit hebben gestudeerd beginnen met een salaris van f 80 per wekelijksch lesuur.

Als het bijzonder middelbaar en het bijzonder gymnasiaal onderwijs recht van bestaan hebben, dan gaat het niet aan de leeraren met zoo weinig af te schepen, dat zij te weinig hebben om te leven en te veel om te sterven.

Ik bedoel hiermede niet te zeggen, dat de Regeering getracht heeft zich van deze zaak af te maken. Ik weet zeer wel, dat eenige jaren geleden deze bepaling in de wet gemaakt is, maar het is bekend hoe geweldig in de laatste jaren de toestanden wat de traktementen betreft gewijzigd zijn.

Ik stem toe, dat de Minister daar op het oogenblik niet veel aan doen kan, maar ik hoop, dat, wanneer de wetsontwerpen tot regeling van het middelbaar en het voorbereidend hooger onderwijs aan de orde zullen komen, de Minister er aan denken zal, dat er ten opzichte van de subsidiën, of hoe men ze noemen wil, geheel andere maatregelen noodig zijn om in de praktijk te komen tot een behoorlijke bezoldiging van de leeraren bij het bijzonder onderwijs. De Regeering heeft er ook wel degelijk belang bij, dat de bezoldiging van de leeraren bij de bijzondere scholen naar recht en billijkheid geregeld worde, opdat het onderwijs ook daar zoo goed mogelijk zij.

Thans kom ik tot de quaestie van de uitbreiding van de hoogere burgerscholen met driejarigen cursus tot scholen met vijfjarigen cursus. Ik heb reeds vroeger gezegd, dat ik die uitdrukking niet kan goedkeuren. Ik zal niet vallen over die uitdrukking op zich zelf, maar achter die uitdrukking zit een gedachte en als aan die gedachte wordt vastgehouden komt men tot allerlei verkeerde beschouwingen en onpractische maatregelen. Een hoogere burgerschool met 5-jarigen cursus is geen uitbreiding van een hoogere burgerschool met 3-jarigen cursus naar de bedoeling van de wet op het middelbaar onderwijs. Ik zou het betreuren als men bij de reorganisatie van het middelbaar onderwijs in dien zin te werk ging. De hoogere burgerschool met 3-jarigen cursus is bestemd, als ik de uitdrukking gebruiken mag, voor jongelieden uit den kleinen burgerstand — ik bedoel daar niets kleineerends mede — die tot hun 15de jaar onderwijs ontvangen om daarna het praktische leven in te gaan, terwijl daarentegen de hoogere burgerschool met 5-jarigen cursus op een hooger niveau staat. Men kan m. i. niet 2 jaren van een onderwijs dat op een hooger niveau staat toevoegen aan een driejarig onderwijs, dat op een lager niveau staat.

Ik zal dit niet nader uiteenzetten, iedereen die daarover zijn gedachten heeft laten gaan, zal dit dadelijk moeten toestemmen. Daarom zou ik den Minister zeer willen versterken in de meening, die hij heeft uitgesproken, dat men toch met de uitbreiding van de 3- tot 5-jarige cursussen voorzichtig moet zijn, en dit eigenlijk alléén moet toestaan, wanneer er kans is, dat zulk een 3-jarigen cursus, uitgebreid tot een 5-jarigen, bij een reorganisatie zal kunnen worden een lyceum. Doet men dit niet, dan zou men een stap achteruit gaan en daardoor komen in tal van moeilijkheden en bezwaren. Men kan dan best, onderstel dat het wetsontwerp wet wordt, een paar jaar wachten en zorgen, dat men op vasten grond in de toekomst verder kan bouwen.

Dan zou ik nog een enkel woord willen wijden aan een zeer moeilijke quaestie, op bladz. 13 in het antwoord van den Minister ter sprake gebracht, namelijk de quaestie van de spelling.

2. Staatsbegroting voor 1913. (Hoofdstuk V, Departement van Binnenlandsche Zaken.)

(Woltjer.)

Ik kan mij zeer goed op het standpunt van den Minister plaatsen, hoewel ik toch niet geheel met hem zou kunnen medegaan. Het is waar: de Regeering kan op het gebied van de spelling geen wetten voorschrijven aan de burgerij, om daarin te bepalen, hoe zij de woorden in de Nederlandsche taal zal hebben te spellen, doch dit wordt ook niet gevraagd. Nu eenmaal de zoogenaamde spelling van Kolléwijn bij enkelen ingang heeft gevonden en daarvoor zeer sterk wordt gepropageerd, nu is er een soort van verwarring gekomen, die niet is in het belang van het onderwijs, waarvoor de Regeering heeft te waken, en heeft men te zorgen, dat die verwarring nog niet toeneemt. Wanneer de quaestie blijft, zooals zij nu is, dan vrees ik evenwel, dat dit wel geschieden zal, want door het rapport van de Staatscommissie, die door de Regeering is benoemd, zijn de mannen van de Kolléwijn'sche spelling volstrekt niet uit het veld geslagen, zooals de leden van de Kamer uit de ons toegezonden brochures wel zullen hebben bemerkt. Wat is de quaestie? Veel meer dan in vroegere eeuwen, worden er vanwege de Regeering examens afgenomen.

Bij die examens moet natuurlijk gevraagd worden, dat de kandidaten behoorlijk de Nederlandsche taal kunnen gebruiken, niet alleen spreken, maar ook schrijven. Voor de beoordeeling daarvan moeten er normen zijn. De normen behoeven nu niet zoo overduidelijk te zijn, men behoeft niet op elke stomme of niet stomme e of op elken specialen vorm te letten; maar toch, eenvoudig de beoordeeling overlaten aan de examencommissies, aan deze de vrijheid te laten iets al of niet fout te rekenen, dat gaat niet. Daarmede komt men langzamerhand bij de beoordeeling van het schriftelijk werk voor den uitslag der examens, tot een wijze van doen, die den eerbied voor die examens niet zou doen toenemen. Daarom zou ik het verstandig vinden, wanneer de Minister kon besluiten een commissie te benoemen niet met de opdracht een verzoening te bewerken tusschen de voorstanders van de Kolléwijn'sche spelling en die van de Vries en te Winkel, want die verzoening is niet te bereiken en het streven daarnaar dus ook niet goed te keuren. Wel is echter de tijd gekomen, en ik geloof, dat verreweg de meesten in het land daarmede zullen instemmen, om de rigoureuze regelen van de spelling van de Vries en te Winkel wat te verzachten. De taal is wel wat veranderd, vooral de opvattingen aangaande de spelling en de buigingsvormen zijn veranderd. Waarom moet men nu zoo vasthouden aan hetgeen een 50, 60 jaar geleden heeft? Aan den anderen kant bestaat ook de vrees dat wanneer men al te ruim is in het voorstellen van veranderingen, de noodige en heilzame tucht over de taal verloren gaat, omdat iedereen die gaat schrijven en spreken zooals het hem goeddunkt. Dat zou een fout zijn, die zich wreken zou en in het denken en vooral in het handelen bij het onderwijs. Ik zou daarom meenen, dat de Minister zeer goed zou doen een commissie in het leven te roepen, die kan antwoorden op de vraag: welke veranderingen in de spellingregels wenschelijk geacht moeten worden, om met zoo weinig mogelijk afwijking van de spelling van de Vries en te Winkel, toch de noodig vrijheid te handhaven die men verlangt en verlangen mag bij het schriftelijk uitdrukken van zijn gedachten.

Eindelijk wil ik met weinige woorden ter sprake brengen het incident-Gunning. Wij hebben in de couranten gelezen, dat de districtsschoolopziener van Amsterdam in een vergadering van de liberale kiesvereniging „Vooruitgang” gesproken heeft over hetgeen hij in zijn qualiteit van districtsschoolopziener heeft gemeend te hebben opgemerkt of heeft gehoord in zake het onderwijs aan openbare en bijzondere, Roomsche-Katholieke en Christelijke, scholen. Die schoolopziener heeft daar in het publiek dingen besproken, die hij alleen in zijn qualiteit van ambtenaar kan weten. Ik heb van verschillende kanten het oordeel hooren uitspreken, en ik ben het daarmede geheel eens, dat het een ambtenaar niet past zoo gebruik te maken van hetgeen hij alleen als ambtenaar weten kan en dat niet alleen in het publiek, maar zelfs in een politieke vergadering uit te spreken om de ééne partij in de hoogte te steken en de andere een deuk te geven.

(Woltjer e. a.)

Die oordeelvellingen zelf kan ik hier niet bespreken. Er wordt daarnaar een onderzoek ingesteld door belanghebbenden om te weten welke scholen die schoolopziener op het oog had, hoe vaak hij die scholen bezocht heeft of wel deze bezocht zijn door den arrondissementsschoolopziener, op wiens gezag hij dan wellicht is afgegaan.

Ik meen echter, dat het niet ondienstig zou zijn, als de Minister over deze wijze van optreden van een districts-schoolopziener een enkel woord kon zeggen, zonder daarin persoonlijk te zijn, maar alleen om uit te spreken, dat een dergelijke wijze van optreden niet in overeenstemming is met de taak van den ambtenaar.

Daar komt voor mij nog een andere zaak bij. Ik heb persoonlijk van dezen ambtenaar ondervonden, dat hij ook in andere opzichten niet handelt, zooals het mijns inziens behoort. Wanneer bijv. een bijzondere inrichting een aanvraag om subsidie heeft ingediend, maar dit subsidie door een verzuim tot een te laag bedrag heeft aangevraagd, dan moet de districtsschoolopziener dit zien, want hij moet die aanvraag teekenen, en nu is mij een geval bekend, waarvan hij mij zelf heeft verklaard: ik heb wel gezien, dat er te weinig was gedeclareerd, maar ik heb gedacht: daar moet het bestuur zelf maar op letten. Ik meen echter, dat het wel op den weg van dien ambtenaar ligt om, wanneer hij een dergelijke vergissing ziet, de betrokkenen daarop te wijzen, zoo goed als hij het recht heeft om een te hooge declaratie terug te brengen tot het juiste bedrag.

De heer Kraus: Mijnheer de Voorzitter! Ik wensch nog eens terug te komen op een onderwerp, dat ik het vorige jaar hier heb ter sprake gebracht, n.l. het organiseren van twee nieuwe studieplans aan de Technische Hoogeschool, en wel voor handelsingenieur en voor geologisch ingenieur.

Wat betreft een bijzondere opleiding voor wat ik genoemd heb handelsingenieur, maar misschien ware aan een anderen naam, b.v. dien van bedrijfsingenieur, de voorkeur te geven, heeft mijn pleidooi dadelijk warme instemming gevonden bij ons geacht medelid den heer Laan, en ik heb mij zeer verheugd over de sympathie, die zich zoo spontaan deed kennen bij dezen waardigen vertegenwoordiger van de Nederlandsche nijverheid, juist omdat in hoofdzaak ten behoeve van die nijverheid de organisatie van het betreffend leerplan zal moeten plaats hebben.

Wij hebben thans in de Memorie van Antwoord vernomen, dat de Minister getracht heeft inlichtingen te verkrijgen omtrent de instelling van zulk een diploma, en deze aangelegenheid weldra hoopt te kunnen onderwerpen aan het oordeel van de curatoren der Technische Hoogeschool.

Het doet mij veel genoegen, dat de zaak op deze wijze op den goeden weg komt. Misschien mag ik hier nog mededeelen, maar het zal den Minister wellicht bekend zijn, dat thans een commissie, in opdracht van de Vereniging van Delftsche Ingenieurs, bezig is, de wenschelijkheid van de instelling van een diploma als ik bedoel, nader te onderzoeken en c. q. daarvoor een studieprogramma te ontwerpen; alsook dat de Maatschappij van Nijverheid de zaak heeft ter hand genomen en ze bij haar departementen heeft aanhangig gesteld. Dit zijn dus bronnen, waaruit de Minister, of anders het college van curatoren, de reeds door den Minister verzamelde gegevens wellicht nog zal kunnen aanvullen.

En wat nu betreft het tweede diploma, dat van geologisch ingenieur, tot het erkennen van de wenschelijkheid daarvan werd ik het vorige jaar geleid door de overweging dat er een aanzienlijk tekort bleek te bestaan aan ambtenaren voor de geologische exploratie van Nederlandsch-Indië. Dit feit, in verband gebracht met de omstandigheid, dat onze Universiteiten, in de laatste 35 jaren, alle vier te zamen, slechts 8 geologen, doctoren in de aard- en delfstofkunde, hebben afgeleverd, terwijl in dien tijd toch anderhalf millioen gulden aan het onderwijs in de geologie van rijkswegen is besteed, bracht mij er toe de meening uit te spreken, dat het geologisch onderwijs in Nederland herziening behoeft. En daar de

2. Staatsbegroting voor 1913. (Hoofdstuk V, Departement van Binnenlandsche Zaken.)

(Kraus.)

Technische Hoogeschool op dit gebied reeds goed geoutilleerd is, met het oog op de opleiding van mijningenieurs, en onze drie Rijksuniversiteiten op dit gebied betrekkelijk gebrekkig, kwam ik tot de conclusie, dat het alleszins overweging verdiende, voor hen, die zich bepaaldelijk als geoloog willen bekwamen, daartoe in Delft de gelegenheid open te stellen.

Dit leek mij praktisch en weinig kostbaar.

Nu hebben wij uit de Memorie van Antwoord vernomen, dat de meeningen van deskundigen over de wenschelijkheid van het instellen van een diploma van geologisch ingenieur vooralsnog verdeeld zijn, en dat thans door curatoren overwogen wordt, door wijziging van het leerplan — waaronder zal zijn te verstaan het leerplan voor de mijningenieurs — aan de bezwaren te komen.

Ik ben den Minister dankbaar, Mijnheer de Voorzitter, dat Zijn Excellentie ook deze zaak in het goede spoor tracht te leiden, maar of wij op die manier wel kunnen komen waar wij wezen moeten, acht ik vooralsnog niet waarschijnlijk.

Men kan wel aan een aantal mijningenieurs gelegenheid geven, ten koste allicht van de eigenlijke mijnbouwkundige vakken, hun studie nog wat méér uitbreiding te geven naar den speciaal geologischen kant dan voor het gros der mijningenieurs geschiedt, het blijft niettemin twijfelachtig of men langs dien weg wel de speciale geologen kweekt, die men bepaaldelijk in Indië noodig schijnt te hebben, niet alleen voor den gouvernementdienst, maar ook voor den dienst van particulieren; specialiteiten, die onze Universiteiten niet bij machte zijn gebleken voort te brengen en die men dus meermalen genoopt is geworden van buitenlandsche hogescholen te betrekken.

Het geldt hier, dunkt mij, een zaak van niet te onderschatten belang voor onze koloniën, daar het toch niet onverschillig kan zijn of de geologische exploratie van Nederlandsch-Indië door Nederlanders of door buitenlanders geschiedt; een zaak van belang ook voor onze schatkist, waar deze voortgaat met het verstrekken van gelden voor opleiding van doctoren in aard- en delfstofkunde zonder dat men daarvan tastbare resultaten ziet.

De quaestie heeft derhalve verschillende kanten, van waar zij bekeken moet worden.

Het is niet voldoende, ze te bezien uit het bijzondere standpunt van de Technische Hoogeschool, waar zich het eigenaardig geval voordoet dat van de 6 hoogleraren van de mijnbouwkundige faculteit de drie vertegenwoordigers van de geologische vakken een speciale opleiding wenschen voor geologisch ingenieur, en de drie vertegenwoordigers van de eigenlijke mijnbouwkundige vakken de meening voorstaan, dat de Delftsche mijningenieurs de geologische wetenschappen op voldoende wijze beheerschen om als geoloog te kunnen optreden.

Evenmin mogen natuurlijk, waar een algemeene herziening van de opleiding der Nederlandsche geologen wenschelijk blijkt, de meeningen, die daaromtrent aan de Universiteiten mochten heerschen, ter zijde worden gesteld.

Verder is het ook niet een zaak, die uitsluitend de mannen van onderwijs of wetenschap aangaat. Zij moet veeleer worden bekeken uit het algemeene standpunt, dat zou kunnen worden ingenomen door een gemengde commissie van wetenschappelijke mannen, naast mannen uit de praktijk, wier taak het zou zijn om in de eerste plaats te onderzoeken, of werkelijk in Nederlandsch-Indië en in Nederland, eventueel ook met het oog op in andere landen gedreven Nederlandsche mijnindustrie, behoefte bestaat aan speciaal geschoolde geologen. En zoo ja, dan zou die commissie hebben na te gaan op welke, liefst min kostbare wijze, het geologisch onderwijs in Nederland dient te worden hervormd om de betreffende opleiding het best aan haar doel te doen beantwoorden.

Het reeds elders uitgesproken denkbeeld om zulk een commissie in het leven te roepen, moge ik den Minister met alle bescheidenheid in overweging geven. Overbodig te zeggen, dat wijziging van het leerplan der mijningenieurs, indien men deze wenschelijk mocht blijven achten, onderwijl haar beslag wel kan krijgen.

De heer van den Berg: Mijnheer de Voorzitter! In de vergadering van de andere Kamer van 17 Januari jl. heeft de Minister gezegd (zie bladz. 1871 der *Handelingen*), dat er op menig gebied aanleiding is tot herziening van de Gemeentewet, maar dat de tijden daarvoor nog niet rijp zijn.

Op grond van deze uitspraak verwachtte ik wel, dat op den wensch naar parteele herziening der Gemeentewet, geformuleerd op bladz. 2 van ons Voorloopig Verslag, door den Minister zou worden geantwoord in den geest, als Zijn Excellentie op bladz. 1 van zijn Memorie van Antwoord heeft gedaan.

Natuurlijk kan niemand den Minister dwingen, of zelfs een dringenden raad geven om zijn werkplan te wijzigen.

De Minister heeft het volste recht om zijn werkplan in te richten zooals hij wil, en daarom zal ik op deze zaak niet in den breede terugkomen. Alleen moet mij de opmerking van het hart, dat, al is de tijd nog niet rijp voor een algeheele herziening der Gemeentewet, zulks daarom niet behoeft te gelden voor een verbetering dier wet op speciale punten. Moet de verbetering dier wet op speciale punten wachten op een algeheele herziening, dan schijnt mij binnen afzienbaren tijd een verbetering van ons gemeenterecht, ook op punten waaromtrent nagenoeg iedereen het eens is, niet te verwachten. Als zoodanige punten beschouw ik de vele artikelen, welke verouderd zijn, of de noodige elasticiteit missen voor de tegenwoordige toestanden, en vooral de nog meerdere artikelen, welke controversen zijn. Nu geloof ik, dat niemand in beginsel het voortbestaan van verouderde of althans niet meer in onzen tijd passende artikelen en vooral het voortbestaan van controversen in beginsel zal verdedigen. Wil de Minister met verbetering ten deze wachten tot een principieele herziening der wet, d. w. z. een herziening ook op punten, waaromtrent verschil van gevoelen bestaat, aan de orde zal komen, dan schijnt mij dat toe een uitstel, ook der voor de hand liggende verbeteringen, ad Calendas Graecas.

De Minister moet niet vergeten, dat onze parlementaire werkzaamheden tegenwoordig staan in het teeken van de sociale hervormingen en wat daarmede samenhangt, zooals het kiesrecht, om van grondwetsherziening niet eens te spreken. Dit zijn de zaken, waarin — ik laat in het midden te recht of ten onrechte — de natie algemeen belang stelt, en die belangstelling weerspiegelt zich natuurlijk ook in ons Parlement. Wanneer men nu daarnaast wetsontwerpen wil indienen tot verbetering op groote schaal van een niet politieke wet als de Gemeentewet, dan zal blijken, dat tusschen het indienen daarvan en het bereiken van het *Staatsblad* dikwijls een zeer groote tijdsruimte zal liggen. Wat meer zegt, ik meen dat dergelijke breed opgevatte voorstellen tot wijziging bijv. der Gemeentewet zeer veel kans hebben om te worden bijgezet in het groote columbarium van de bij de andere Kamer hangend gebleven wetsvoorstellen.

Dat ik in deze opvatting niet alleen sta, blijkt o.a. uit het besluit van de Nederlandsche Juristenvereniging van verleden jaar. Daar was ook aan de orde de vraag, in hoever de tijd gekomen was voor een algemeene herziening van ons Burgerlijk Wetboek, en toen heeft men met groote meerderheid van stemmen aangenomen, dat van zoo'n algemeene herziening toch niets zou komen en dat men zich dus moest bepalen tot verbetering op speciale punten.

Het zelfde geldt van de herziening van ons gemeenterecht en de Minister zou er m.i. goed aan doen, als hij eens nader zijn gedachten liet gaan over een meer bescheiden poging tot verbetering.

Zeer zeker zal niemand den Minister de bekwaamheid ontzeggen om ook een principieele herziening van ons gemeenterecht te ontwerpen. Integendeel, ik geloof, dat in verband met de rijke ervaring, welke Zijn Excellentie op dit punt heeft opgedaan, juist deze Minister daartoe geroepen zou zijn. Maar dit neemt niet weg, dat toch de Minister er wel eens over zou kunnen denken, of hij niet zijne groote talenten zou kunnen aanwenden om op meer bescheiden voet iets tot stand te brengen. Moeilijk zou een technische herziening

2. Staatsbegroting voor 1913. (Hoofdstuk V, Departement van Binnenlandsche Zaken.)

(van den Berg.)

van de Gemeentewet, met het oog op zaken als ik hier bedoel, zeker niet zijn. Het materiaal daarvoor ligt bij de schrijvers over de Gemeentewet en in twee voornaamste vakbladen, het *Weekblad voor burgerlijke administratie* en *De Gemeentestem*, opgestapeld. En nu moet de Minister niet denken, dat ik hem zijn groote bekwaamheden op dit punt wil laten gebruiken op een terrein dat eigenlijk beneden hem zou zijn. Want als de Minister nu eens een technische herziening van de Gemeentewet ter hand zou willen nemen vóór en aler hij met zijn principieele herziening begon, zou hij het voorbeeld volgen van niemand minder dan den Romeinschen keizer Justinianus.

Ik onderstel, dat de Minister, vooral nu hij twee Departementen onder zich heeft, zich niet zal gaan verdiepen in de Romeinse rechtsgeschiedenis. Daarom wil ik Zijn Excellentie in herinnering brengen, dat keizer Justinianus, alvorens zijn groot codificatiewerk, de Pandecten en den Codex, tot stand te brengen, op advies van een bekwaam Minister van Justitie begonnen is met de oude wetten, die in zijn tijd geen zin meer hadden, bijv. die omtrent het *dominium quiritarium*, in te trekken en in zijn *Liber quinquaginta decisionum* de talrijke controversen, die in zijn tijd bestonden, tusschen de twee rechtsscholen, de Sabiniani en de Proculerjani in practischen zin te beslechten. Iets dergelijks zou dus ook niet beneden de intellectuele waardigheid van dezen Minister zijn. De Minister moet mijn ten goede houden, dat ik hem hier weer over de Gemeentewet spreek. Zijn Excellentie zal wel begrijpen, dat ik in mijn tegenwoordige betrekking in die wet bijzonder belang stel. *De tauris narrat arator*. Maar wil ik dan op de verleden jaar door mij genoemde artikelen van de Gemeentewet, die dringend herziening vereischen, en op de punten, die nu in ons Voorloopig Verslag reeds vermeld waren, niet verder ingaan, er is toch één artikel, waarop ik de aandacht van den Minister wil vestigen, nl. art. 245, 2de lid, van de bestaande Gemeentewet, zooals het luidt volgens de wet van 24 Mei 1897, n°. 156, welke alinea bepaalt, dat aan de forensenbelasting niet zijn onderworpen zij, „die ter waarneming eener openbare betrekking tijdelijk buiten de gemeente van hun hoofdverblijf vertoeven.”

Ik meen zulks te moeten doen, omdat die minder gelukkige bepaling letterlijk is overgenomen door Zijn Excellentie in art. 244 van het bij de andere Kamer hangende wetsontwerp tot wijziging van het plaatselijk belastingstelsel, ingediend bij de Koninklijke boodschap van 18 Februari 1909. En nu geloof ik, dat het niet gewenscht is aldus een redactie, die reeds tot zooveel moeilijkheden aanleiding heeft gegeven, in eene nieuwe wetsvoordracht te perpetueeren.

Tusschen twee haakjes meen ik er de aandacht op te moeten vestigen, dat genoemde wetsvoordracht opnieuw een schitterend bewijs oplevert, hoe groot de afstand is tusschen de indiening en het *Staatsblad*. Een paar jaar geleden werd er in mijn gemeenteraad op aangedrongen om een nieuwen dienst in te stellen tot beter onderzoek naar de inkomens ten behoeve van de inkomstenbelasting. Het kwam mij toen voor, dat, wanneer dit wetsontwerp spoedig wet werd, er geen reden zou bestaan zulk een nieuwen dienst te creëren, aangezien de gemeente door die wetsvoordracht het recht zou erlangen om de kohieren van de bedrijfs- en vermogensbelasting in te zien. Maar om daarvan zekerheid te hebben, wendde ik mij tot een van de hoofdambtenaren van het Departement van Zijn Excellentie met de vraag wat eigenlijk de prognose was van het lot van de wet in quaestie. Die geachte hoofdambtenaar begon natuurlijk met te zeggen, dat hij niet wist wat de Tweede Kamer zou doen; maar hij liet er op volgen het waarschijnlijk te achten, dat bij het opmaken van het volgende kohier van de nieuwe bepaling door de gemeenten gebruik zou kunnen gemaakt worden. Dit is thans twee jaar geleden en nu lees ik omtrent die wetsvoordracht in de Memorie van Antwoord van den Minister op bladz. 3, dat door Zijn Excellentie bij brief van 8 Februari j.l. aan de desbetreffende Commissie van Voorbereiding uit de Tweede Kamer der Staten-Generaal een nader gewijzigd voorstel is aangeboden.

Die wet zal dus waarschijnlijk nog lang op zich laten wachten, ofschoon reeds twee jaar geleden een hoofdamtbenaar, die toch stellig meer dan iemand anders een prognose kon maken, meende dat de wet zeer spoedig tot stand zou kunnen komen.

Terugkomende nu op art. 245, alinea 2, van de Gemeentewet, merk ik op, dat indien er één bepaling van die wet bestaat, die controvers kan genoemd worden, het wel de hier bedoelde is, speciaal ten aanzien van de ambtenaren en de officieren die een van de groote gemeenten als garnizoensplaats hebben doch daarbuiten wonen. In 1899 beslisten namelijk de Gedeputeerde Staten van Noordbrabant, dat deze personen forensen waren, maar de Gedeputeerde Staten van Zuidholland beschouwden hen niet als zoodanig. De Gedeputeerde Staten van Zuidholland kwamen evenwel in 1901 op hun meening terug en beschouwden die personen toen weer wel als forensen. De Gedeputeerde Staten van Noordholland beschouwden daarentegen de personen in quaestie niet als forensen, maar zijn, naar ik gezien heb, onlangs op hun opinie teruggekomen en huldigen thans dezelfde opvatting als de Gedeputeerde Staten van Noordbrabant en Zuidholland. Daarentegen zegt men in Friesland en Groningen weer, dat die personen geen forensen zijn en ook in Utrecht hangt men, naar ik onlangs gezien heb, nog altijd deze meening aan.

En nu vraag ik: gaat het aan, dat bijv. een officier, die in Leiden in garnizoen is, maar die in Oegstgeest woont, forensenbelasting moet betalen, terwijl die officier, als hij naar Utrecht wordt overgeplaatst, en dan in de Bilt gaat wonen, geen forensenbelasting behoeft te betalen? Er bestaat hier een schromelijke rechtsongelijkheid en met het oog op de vele wijzigingen van de meeningen van Gedeputeerde Staten een niet minder erge rechtsonzekerheid. Ik zou dan ook den Minister wel in overweging willen geven in de nieuwe wet, waarin hij dit befaamde artikel overneemt, door een kleine redactiewijziging de bepaling zoo te redigeeren, dat er geen twiifel meer mogelijk is.

Nu zegt de Minister wel op pag. 2 van zijn Memorie van Antwoord op ons Voorloopig Verslag, dat in het evengenoemde wetsontwerp aan het euvel van een ongelijke toepassing van de forensenbelasting zal worden te gemoet gekomen, door aan de Kroon toe te kennen het recht van vernietiging van de beslissingen van Gedeputeerde Staten op belastinggebied, en blijkbaar doelt de Minister hierbij op de voorgestelde nieuwe vijfde alinea van het tegenwoordige art. 265 van de Gemeentewet. Mij komt het echter voor, dat niet het uitvoerend gezag, de Regeering, moet bepalen wie belastingschuldig zal zijn, maar dat de wet dit moet doen, daargelaten dat men altijd gevaar loopt dat de afwisselende Ministers van Binnenlandsche Zaken even afwisselende gevoelens zullen hebben als thans de afwisselende leden van de colleges van Gedeputeerde Staten.

Overigens hoop ik, dat het den Minister zal gelukken het wetsontwerp in veilige haven binnen te loodsen. In het algemeen gesproken zal het ongetwijfeld een verbetering zijn boven de bestaande regeling.

Een ander onderwerp, dat ik hier kortelijk in bespreking wensch te brengen, betreft niet de Gemeentewet, maar de toepassing van de Gemeentewet door Zijn Excellentie, in zake de verhouding van den burgemeester tot den gemeenteraad omtrent de handhaving der openbare orde, bedoeld in de artt. 184 en volgende van de Gemeentewet, en de ondergeschiktheid van den burgemeester aan het rijksgezag, een en ander op pag. 3 van ons Voorloopig Verslag aangestipt. Uit het antwoord van den Minister op pag. 2 van de Memorie van Antwoord is mij gebleken, dat Zijn Excellentie deze twee feitelijk op hetzelfde onderwerp betrekking hebbende punten niet volkomen juist heeft opgevat, iets wat misschien veroorzaakt is door de min of meer praegnante formuleering in ons Voorloopig Verslag.

De zaak is deze. Hoe langer hoe meer komt in de laatste jaren in de gemeenteraden, vooral in die der groote gemeenten, een streven aan den dag om in strijd met de Ge-

22ste VERGADERING. — 12 MAART 1913.

2. Staatsbegroting voor 1913. (Hoofdstuk V, Departement van Binnenlandsche Zaken.)

(van den Berg.)

meentewet zich met de handhaving der openbare orde en met het politiepersoneel te bemoeien. Interpellaties betreffende de censuur op tooneelstukken en over de handhaving der discipline bij de politiedienaren, aandringen op raadscommissies van advies in politie-aangelegenheden, regelingen bij raadsbesluit van het straffenstelsel bij de politie, enz. komen in den jongsten tijd telkens in de gemeenteraden voor. Het spreekt vanzelf, dat het overbrengen van het zwaartepunt der handhaving van de openbare orde bij een veelhoofdige college als de Raad, die handhaving ten zeerste zou verslappen, zoo niet erger. De Minister erkent dit op pag. 3 zijner Memorie van Antwoord op ons Voorloopig Verslag, en voor zover ik weet zijn alle deskundigen dit met Zijn Excellentie eens. Laat ik ter voorkoming van misverstand hier dadelijk bijvoegen, dat ik ten deze niet houd een *oratio pro domo*, want mijn gemeenteraad bestaat uitsluitend uit veel te verstandige menschen om het mij met dergelijke dingen lastig te maken. Maar andere burgemeesters zijn blijkens de berichten in de couranten minder gelukkig, en daarvoor neem ik het dus op.

Hoe verkeerd deze richting ook moge zijn, zij is een te algemeen en te zeer toenemend verschijnsel dan dat zij niet een reëlen grond zou hebben. Er is geen rook zonder vuur. Dien reëlen grond nu meen ik daarin te moeten zoeken, dat het rechtsgevoel der ingezetenen tegenwoordig niet meer wordt bevredigd door handelingen van wien ook, die niet onder een zekere controle staat en tegen wiens beslissingen men niet in beroep kan komen. En wanneer nu die controle en dat beroep niet aan de gemeenteraden kunnen worden opgedragen ten opzichte van de handelingen van de burgemeesters, waarop ik hier het oog heb, dan moet daarvoor een andere autoriteit bestaan, welke andere autoriteit volgens het bestaande recht niemand anders kan zijn dan de rijksregering. Maar indien deze mijne opvatting der zich voordoende feiten juist is, dan versterkt de Minister natuurlijk den geest, die de macht der burgemeesters inzake handhaving der openbare orde wil kortwieken wanneer Zijn Excellentie de controle over de handelingen der burgemeesters ten deze van zich afwijst, behoudens, zooals Zijn Excellentie er bijvoegde in de Tweede Kamer, in enkele zeer exceptieele gevallen. Dat afwijzen van de controle op de burgemeesters heeft Zijn Excellentie in de andere Kamer in de vergadering van 17 Januari jl. (zie bladz. 1878 en 1879 van de *Handelingen*) gedaan. Het niet bevredigend rechtsgevoel der burgerij zal zich, wanneer dit standpunt wordt gehandhaafd, in steeds toenemende mate gaan uiten op de hoogst onwenselijke wijzen, waarover ik zooeven sprak, en de burgemeesters zullen hoe langer hoe moeilijker tegen dezen stroom kunnen oproeien. Wel verre van door controle, gelijk de Minister het op pag. 2 zijner Memorie van Antwoord op ons Voorloopig Verslag uitdrukt, den burgemeester „alle zelfstandigheid te ontnemen en dus ook de mogelijkheid om krachtig op te treden”, zal de Minister, door den burgemeester, als hij gelijk heeft, niet de hand boven het hoofd te willen houden, diens positie verzwakken. De burgemeester moet kunnen zeggen tegen een eventueel op zijn speciale bevoegdheid inbreuk makenden gemeenteraad: „Mijne heeren, met de openbare orde hebt gij niet te maken, en ik geef u dus geen rekenschap van hetgeen ik op dit gebied heb gedaan; maar ik vrees allermintst verantwoording af te leggen van wat ik heb gedaan, en zij die niet tevreden zijn, kunnen zich wenden tot mijn hiërarchieken superieur.” Dan staat de burgemeester sterk, maar zulks is niet het geval, wanneer de rijksregering het standpunt inneemt, dat de burgemeester hetgeen hij buiten het gebied van het huishoudelijk bestuur der gemeente, en dus zelfstandig verricht, maar moet uitvechten met zijn ingezetenen, wanneer dezen daartegen bezwaar maken.

Natuurlijk moet ook in mijn stelsel de burgemeester eenige vrijheid van handeling hebben, evenals trouwens iedere ambtenaar van een zekere positie. En het gezag van den Minister mag natuurlijk geenszins ontaarden in bedilzucht. De Minister — gelijk Zijn Excellentie in de Tweede Kamer vreesde — moet niet genoodzaakt zijn bijv. alle tooneelstukken te lezen, waarop door een burgemeester censuur wordt

uitgeoefend. Maar ik merk vooreerst op, dat men moet aannemen, dat zoo hooggeplaatste personen als Ministers altijd verstandige menschen zijn, en nooit bedilzuchtig zullen worden, en in de tweede plaats, dat de Minister tot zijn beschikking heeft een staf van kundige ambtenaren — om van de commissarissen van de Koningin niet eens te spreken — die hem ook ten aanzien van de wijze, waarop de burgemeesters de hun door de wet opgedragen censuur uitoefenen, behoorlijk kunnen voorlichten.

Indien het standpunt, dat de Minister, om te kunnen beoordeelen, of een burgemeester te recht een zeker stuk niet heeft toegelaten, dat stuk persoonlijk zou moeten lezen, juist was, zou het ook op elk ander gebied moeten gelden, en zou de Minister met hetzelfde recht kunnen zeggen: „ik kan onmogelijk de verantwoordelijkheid voor het onderwijs op mij nemen, want het is van mij niet te vergen, dat ik op alle scholen en hogescholen in Nederland ga onderzoeken, of daar alles wel in orde is.

Dat ook anderen dan ik aandringen op een verbetering van de rechtspositie van de burgerij tegenover de censuur van de burgemeesters, blijkt uit een opstel in nummer 3324 van het *Weekblad van Burgerlijke Administratie*, waarop ik in het bijzonder de aandacht van den Minister meen te moeten vestigen. Daarin wordt een geheele procedure ontworpen bij Gedeputeerde Staten, maar ik zou die overbodig achten en meen, dat de hiërarchieke controle van den Minister over de burgemeesters volkomen voldoende is.

Persoonlijk ben ik allermintst een voorstander van preventieve censuur op welk intellectueel gebied ook, omdat men tegenwoordig geen betere reclame kan maken voor een literair of kunstwerk dan door het te verbieden. Het is de oude geschiedenis van de verboden vrucht; de zucht naar die verboden vrucht, welken reeds de eerste menschen hebben gekend, schijnt in onzen tijd bijzonder sterk aan den dag te komen.

Ik moet er bijvoegen, dat, wanneer men de preventieve censuur speciaal waar het tooneelvertooningen betreft, al te streng neemt, men vanzelf vastloopt.

Wanneer men bijv. alle tooneelstukken waarin onzedelijke toestanden voorkomen, als: echtbreuk, natuurlijke, in overspel verwekte kinderen enz., zou willen verbieden, dan zou men eigenlijk de schouwburgen wel kunnen sluiten.

Ik zou daar geen last van hebben, omdat ik het veel te druk heb om naar de comedie te gaan.

Mijn stelsel bij de toepassing van art. 188 der Gemeentewet is om uit eigen beweging alleen die tooneelstukken te verbieden, wier inhoud mij voorkomt in strijd te zijn met bepalingen der strafwet, maar bovendien meen ik tooneelstukken te moeten verbieden, wanneer door ingezetenen bij mij bezwaren van anderen aard worden aangevoerd tegen die stukken, en die bezwaren mij gegrond voorkomen, al zou ik de opvoering hebben laten doorgaan, wanneer geen klachten bij mij waren ingebracht.

Dit heeft ten minste eenmaal plaats gehad, maar toen heb ik mijn besluit gemotiveerd op objectieve gronden en daaraan meen ik het te moeten toeschrijven, dat onder de burgemeesters, wier censuur in de andere Kamer aanleiding tot critiek is gegeven, mijn naam niet is genoemd.

Sommige mijner ingezetenen waren het wel met mijn motiveering toen niet eens, maar geen binner heeft gezegd, dat ik een daad van willekeur zou hebben verricht door het bekende tooneelstuk: *Allerzielen*, te verbieden.

Een motiveering nu kan Zijn Excellentie met zijn scherpzinnigheid zeer goed beoordeelen al leest hij het verboden stuk niet van A tot Z. De Minister heeft zich in de andere Kamer (zie bladz. 1878 van de *Handelingen*) beroepen op een uitspraak van wijlen mr. Godefroi van 1875, waarbij deze rechtsgeleerde krachtig verdedigde hetgeen hij noemde de „zelfstandigheid van den burgemeester”.

De heer Godefroi heeft bij die gelegenheid willen betoogen, dat de zelfstandige burgemeester geen hiërarchischen chef had noch mocht hebben.

De Minister had zich bij die gelegenheid ook kunnen beroepen op een gelijksoortig advies van ons vroeger geacht

2. Staatsbegroting voor 1913. (Hoofdstuk V, Departement van Binnenlandsche Zaken.)

(van den Berg.)

medelid, den heer Röell, in de vergadering van de andere Kamer bij gelegenheid van de behandeling der zaak Viegen op 28 en 29 September 1892.

Met allen eerbied voor beide door mij hoog gewaardeerde kenners van ons staatsrecht, geloof ik toch, dat zij zich ten deze te veel terugdachten in het verledene en hun gevoelen niet meer kan gelden voor de tegenwoordige toestanden, daar gelaten of dit gevoelen juridisch juist is.

Wij leven op dit oogenblik niet meer in 1875 en zelfs niet meer in 1892, maar in 1913. In 1875 waren nog velen van de kleine burgerij getrouwd aan het oude Nederlandsche spreekwoord: „wat de heeren wijzen moeten wij prijzen”, maar thans wordt de geest hoe langer hoe meer een andere. Bovendien ken ik in ons staatsrecht slechts één autoriteit, die zelfstandig is en geen verantwoording van haar daden schuldig is, en dat is H. M. onze geëerbiedigde Koningin. Alle andere bestuursorganen, dus ook de burgemeesters, zijn aan hooger autoriteit verantwoording schuldig. Wij leven niet meer in den tijd, waarin de burgemeesters geen ambtenaren maar hoofden waren in den zin b. v. van de regenten op Java. Ik wil niet ontkennen, dat ook thans nog in de een of andere kleine gemeente, vooral ten platten lande, een burgemeester wel eens niet wettelijk, maar feitelijk een hoofd zou kunnen genoemd worden. Dit zal het meest voorkomen wanneer in een plattelandsgemeente als burgemeester fungeert iemand van een oud, aanzienlijk geslacht, wiens voorvaders vroeger de heeren van hun dorp zijn geweest, op welke burgemeesters dan vanzelf de ingezetenen van zulk een dorp eenigszins den eerbied overbrengen, dien zij uit traditie voor hun vroegere heeren gevoelden, maar in de steden met haar meer en meer vlottend wordende bevolking behooren dergelijke patriarchale toestanden tot het verleden en daar kan de burgemeester, wat zijn taak op het gebied der openbare orde betreft, niet meer zijn dan een besturend ambtenaar. Wanneer hij een zekeren invloed op zijn geadmistreerden uitoefent, is die invloed niet het gevolg van het ambt maar van het feit, dat de ingezetenen hem als persoon wel mogen lijden. Maar dit zoo zijnde, moet men ook de consequentie van dezen toestand aanvaarden. En die consequentie is, dat de burgemeester verantwoordelijk is en desgevorderd verantwoording moet afleggen. En is een burgemeester ambtenaar, dan moet hij ook hebben een superieur, want een ambtenaar die geen superieur heeft, is maar een half mensch, en die superieur is nergens anders te vinden dan in het Ministerie van Binnenlandsche Zaken.

Eindelijk heb ik nog een kleinigheid in het midden te brengen, niet ten opzichte van de Gemeentewet, maar wel ten aanzien van de gemeente.

Ik zou n.l. een woord van hulde wenschen te spreken aan het adres van den Minister voor de indiening van het wetsontwerp tot pensionneering van gemeente-ambtenaren en hun weduwen en wezen. De Minister heeft daarmee inderdaad een goed werk verricht. De groote voordeelen die dit wetsontwerp, als het tot stand komt, zal brengen, zijn vooreerst dat dan niet alleen in enkele grootere plaatsen, maar in het algemeen in Nederland, de oude dag van gemeente-ambtenaren en van de toekomst van hun weduwen en wezen zal verzekerd zijn. Wel is waar, zijn er reeds vele gemeenten die hun ambtenaren pensionneerden, doch er waren nog altijd veel te veel gemeenten die dit nalieten. In de tweede plaats zal het wetsontwerp, eenmaal wet geworden, ook in een algemeen belang voorzien. Daardoor immers zal de overgang van de eene gemeente in dienst van de andere, en van gemeentedienst in rijksdienst en vice-versa zeer worden vergemakkelijkt. In het Voorloopig Verslag van de andere Kamer is hierop reeds met een enkel woord gewezen, maar het komt mij voor, dat het inderdaad ten opzichte van den gemeentedienst, voor de personen die zich daaraan wijden, van grooten invloed zal zijn. Wanneer men enkele zeer groote gemeenten, Amsterdam, Rotterdam, den Haag en misschien ook Utrecht, uitzondert, dan levert op dit oogenblik voor een jongmensch, die bij een gemeente in dienst treedt, de gemeente niet de zekerheid op, dat hij in

(van den Berg e. a.)

gemeentelijken dienst zijn toekomst zal vinden, althans niet in die gemeente. Daarvoor is het getal ambtenaren in verreweg de meeste gemeenten te klein. Een jongmensch in gemeentelijken dienst zal op lateren leeftijd moeten overgaan of bij het Rijk of bij een andere gemeente, wanneer hij althans eenige toekomst wil hebben. Overgaan naar een andere gemeente zal doorgaans en naar den rijksdienst altijd gepeerd gaan met opoffering soms van vele jaren dienst bij de oude gemeente, terwijl de ambtenaar bij de nieuwe gemeente in dienst zal treden veelal op zoodanigen leeftijd, dat hij geen noemenswaardig pensioen meer kan verdienen. Aan dit euvel zal door het wetsontwerp van den Minister een einde worden gemaakt. Ik geloof werkelijk, dat dit een zeer belangrijk voordeel zal zijn, in zooverre, dat vele bekwame jongelieden zich voortaan zullen wijden aan den gemeentelijken dienst, die nu daarvan afkeerig zijn.

Zeer zeker zijn er ook wel aan dit wetsvoorstel bezwaren verbonden. Ik zou haast zeggen, een rechtgeaard Hollander heeft altijd bezwaren, als hem iets nieuws wordt voorgelegd. Ook ik zou wel enkele punten daarin anders willen hebben, bijv. de pensionneering van de wethouders, welke ik een overbodigen maatregel acht, en van onderscheidene kanten komt men op tegen de kosten, waarop de gemeenten extra gejaagd worden door den zoogenaamden inkoop. Ik hoop echter dat de Minister zich door al die bezwaren niet uit het veld zal laten slaan en speciaal meen ik dat de bezwaren tegen dien inkoop veel te breed worden uitgemeten, want al zal een gemeente, ook de mijne, een aanzienlijke som voor inkoop van zijn ambtenaren moeten betalen, daar staat tegenover, dat die gemeenten het risico zullen missen van de pensionneering, welke later te hunnen laste zoude komen, wanneer de inkoop niet zal plaats hebben.

Ik hoop dan ook, dat het den Minister zal gelukken, dezen belangrijken maatregel tot stand te brengen. Zijne Excellentie zal zich daarmee aanspraak verwerven op de erkentelijkheid niet alleen van tal van gemeente-ambtenaren, maar ook van iedereen die in de gemeente-administratie belang stelt.

De heer **Bavinck**: Mijnheer de Voorzitter! Het zij mij vergund met een enkel woord ter sprake te brengen de opmerkingen, door Zijn Excellentie den Minister van Binnenlandsche Zaken in de Memorie van Antwoord op bladz. 8 ingebracht tegen de bedenkingen, welke van sommige zijden zijn geuit tegen het standpunt door hem ingenomen in zake de theologische faculteiten en de benoemingen die in die faculteiten van tijd tot tijd voorkomen. De Minister heeft in de Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag van de Tweede Kamer, vervolgens bij de debatten in de Tweede Kamer zelf en nu ook wederom in het antwoord op het Voorloopig Verslag van deze Kamer te kennen gegeven, dat hij ten aanzien van die theologische faculteiten en met betrekking tot de benoemingen daarin zich niet alleen stelde op het standpunt van de wet, maar ook meende rekening te moeten houden met den feitelijken, actueelen toestand, waarin die faculteiten tot heden verkeerden als opleidingsscholen voor predikanten van de Nederlandsch-Hervormde Kerk. Zelfs meende hij ter verdediging en ter rechtvaardiging van de jongste benoeming aan de theologische faculteit te Utrecht te moeten in het midden brengen, dat de belijdenis van den pas benoemde in overeenstemming was met de belijdenis van de Nederlandsch-Hervormde Kerk.

Mijnheer de Voorzitter! Het komt mij voor, dat Zijn Excellentie door deze verklaring zijn eigen standpunt heeft verzwakt en heeft te kort gedaan aan het recht dat hij als zoodanig krachtens de wet bezat. Immers het lijdt geen twijfel, dat de theologische faculteit in het jaar 1876 is omgezet in een faculteit van godsdienstwetenschap. Het is met de regeling van de zaken der theologische faculteit in de vorige eeuw zeer eigenaardig toegegaan. Sedert de hoogleeraar Opzoomer in 1848 het denkbeeld uitte, dat het beginsel van scheiding van Kerk en Staat ook medebracht de consequentie, dat de theologische faculteit uit het organisme der weten-

(Bavinck.)

schap verwijderd moest worden, en dat de opleiding van geestelijken in het algemeen aan de Kerken zelf moest worden toevertrouwd, heeft dit denkbeeld in steeds ruimer kring ingang gevonden. Wel is waar had de staatscommissie, waarvan de heer Opzoomer in het jaar 1848 lid was, voor de herziening van de Hooger-onderwijswet dit standpunt nog niet aanvaard, maar later is het toch overgenomen door Minister Geertsema en daarna ook door Minister Heemskerk. En toen Minister Heemskerk in 1874 optrad als opvolger van Minister Geertsema, heeft hij zich eerst bij diens wetsontwerp nedergelegd en later bij het verschijnen van het Voorloopig Verslag van de Tweede Kamer het wetsontwerp van Minister Geertsema zoo gewijzigd, dat hij verklaarde de theologische faculteit niet te kunnen handhaven bij het bestaande beginsel van scheiding van Kerk en Staat, maar voorstelde om die te schrappen en de godsdienstwetenschap op te nemen in de literarische faculteit. Minister Heemskerk, deze wijziging aanbrengeende, meende dat zij in de Tweede Kamer zou worden aangenomen, maar toen het Voorloopig Verslag in Februari 1875 verscheen, deed zich het eigenaardig verschijnsel voor, dat de meerderheid der Kamer eensklaps verplaatst was en in plaats van sympathie te betuigen met de wijziging, zich daartegenover stelde.

In den tusschentijd waren verschenen adressen van de Nederlandsch-Hervormde Kerk en van de senatoren der hogescholen, speciaal der Leidsche hogeschool; en dat had ten gevolge dat het niet zoo gegaan is als de Ministers Geertsema en Heemskerk zich het hadden voorgesteld. Men heeft toen dit verschijnsel aanschouwd, dat eerst op voorstel van de Commissie van Rapporteurs de theologische faculteit in een faculteit van godsdienstwetenschap is omgezet, dat daarna op voorstel van den heer van Naamen van Eemnes die faculteit van godsdienstwetenschap weder den naam terugkreeg van theologische faculteit en dat toen Minister Heemskerk zeide: maar als gij een theologische faculteit wilt hebben kunt gij de dogmatiek en de praktische vakken niet schrappen, de Kamer zich daartegen weer verzette en aan dit voorstel geen gehoor gaf.

Op die manier is het met de faculteit op eenigszins vreemde wijze toegegaan en zijn er zoo heterogene vakken onder samengevoegd, dat het niemand gegeven is de eenheid en het organisch verband daarvan op te sporen. Een ding staat echter als een paal boven water vast: dat de oude theologische faculteit afgeschaft is en vervangen door een faculteit van godsdienstwetenschap. Indien dat het geval is — en ook de Minister ontkent dat niet — dan heeft hij ter rechtvaardiging van de benoeming die in Utrecht heeft plaats gehad, niet anders in het midden te brengen dan: de wet geeft mij volkomen het recht om ook anderen dan die leden zijn van de Ned.-Herv. Kerk tot hoogleeraar te benoemen, mits zij de noodige bekwaamheid bezitten; ik stel mij op het standpunt van de wet. Daarmede was de Minister buitengewoon sterk geweest, te sterker omdat van de zijde van hen die de benoeming afkeurden, erkend werd dat de Minister formeel in zijn recht was. De Minister voegt er echter nog iets anders aan toe, en beroept zich daarvoor op de artt. 154 en 155 van de Hooger Onderwijswet, om n.l. te rechtvaardigen dat hij de opleiding van de predikanten der N. H. K. behartigen moet. Het komt mij voor dat dit beroep niet ter zake afdoet, want in die artikelen wordt niet anders bedoeld dan een conditioneel en financieel verband tusschen de faculteit van godsdienstwetenschap en de Kerk, die eventueel deze faculteit zoude wenschen te gebruiken als school van opleiding voor haar aanstaande predikanten, maar van een zedelijken band, van een wettelijk contract, is geen sprake, zoodat het mij voorkomt, dat de Minister zijn eigen standpunt bemoeilijkt en aan zijn recht als uitvoerder van de wet te kort doet, als hij ook rekening wil houden met het belang van de opleiding van een of andere Kerk. Daar komt bij dat het tweede door den Minister ingenomen standpunt moeilijkheden medebrengt, die niet voor oplossing vatbaar zijn. Wanneer hij rekening houdt met de belangen van een of andere Kerk, welke die faculteit gebruikt voor opleiding van haar predi-

(Bavinck e. a.)

kanten, steekt hij zijn hand in een nest van moeilijkheden, want het is hem als Minister natuurlijk niet gegeven die belangen te onderkennen, bepaaldelijk niet wanneer in de Kerk, die van die faculteit van godsdienstwetenschap als opleiding gebruik maakt, over de belijdenis de meest divergeerende gevoelens bestaan. Het komt mij dus voor, dat dit argument door den Minister achterwege had behooren te worden gelaten, omdat het niet tot versterking, maar tot verzwakking van zijn eigen standpunt leidde.

De moeilijkheden aan de theologische faculteit in de staats-universiteiten verbonden, zijn te allen tijde en door alle richtingen en partijen gevoeld. Om alleen uit den laatsten tijd iets op te merken, verklaarde in 1904 Minister Kuiper dat hij de faculteit wilde dienstbaar maken aan het onderzoek der kennis Gods en in het volgende jaar werd op voorstel van een paar leden van de Tweede Kamer in de overgangsbepalingen dit artikel opgenomen, dat binnen 3 jaren een wetsvoorstel van de Regeering zou te wachten zijn, om de positie van de theologische faculteit nader te regelen.

Het heeft mij innig gespeten en het spijt mij nog, dat van dat recht niet alleen, maar van dien plicht door de Regeering van toen, noch door de volgende Regeeringen gebruik is gemaakt. Deze Minister van Binnenlandsche Zaken heeft in 1910 in de Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag van de Tweede Kamer verklaard, dat het onderzoek, naar ik meen, nog wel aan den gang was, maar tot dusver geen resultaat heeft opgeleverd en dat hij dus niet zeggen kon, wanneer een dergelijk voorstel zou worden ingediend.

Wanneer ik nu deze quaestie hier een oogenblik heb ter sprake gebracht, is het niet omdat ik van den Minister het antwoord verwacht, dat dit wetsvoorstel binnenkort zal worden ingediend. Ik ben volkomen overtuigd van de moeilijkheden daaraan verbonden, maar de reden, waarom ik haar ter sprake breng is deze, dat er een zeer ernstig en groot gevaar aan verbonden is, om een toestand van welken aard ook en op welk terrein ook, die van alle kanten, door menschen van alle richtingen wordt afgekeurd, onbesproken te laten en zich stil te laten consolideeren. Dat ondermijnt in hooge mate het rechtsbesef, dat doet te kort aan de waarheid en de gerechtigheid, die door de Regeering op het gebied van het geheele volksleven moet worden gehandhaafd.

Nu hebben wij, in de tegenwoordige regeling van de theologische faculteit, op welk standpunt ons ook stellend, te doen met een toestand, die innerlijk en uiterlijk door en door onhoudbaar en onverdedigbaar is en het komt mij voor dat de Regeering bij vernieuwing moet worden aangespoord deze belangrijke quaestie niet stil te laten rusten, maar voortdurend onder het oog te houden en eventueel te komen met een wetsvoorstel, dat aan de theologische faculteit een andere positie en een betere regeling schenkt.

Ik ben er in mijn jeugd getuige van geweest, dat het halve jonge Nederland geknield lag aan de voeten van Multatuli en met bewondering tot hem opzag. Ik heb die bewondering in die mate nooit gedeeld, maar één zaak is er geweest, die mij in Multatuli sterk heeft aangetrokken en dat is, dat zijn ziel, voor wat hij als onwaarheid en onrecht in de verschillende toestanden, zoowel hier als in Nederlandsch-Indië, naar zijn overtuiging meende waar te nemen, van verontwaardiging gloeien kon en zulk een verontwaardiging hebben wij menigmaal noodig tegenover toestanden, die in zich zelf onwaarschijnlijk en onrechtvaardig zijn en welke men daarom niet consolideeren, maar zoo spoedig mogelijk in het reine moet brengen.

De heer van der Feltz: Mijnheer de Voorzitter! De rede van den laatsten geachten spreker, bepaaldelijk het gedeelte dat betrekking heeft op benoemingen van professoren in de theologische faculteit, geeft mij aanleiding daarover ook een enkel woord in het midden te brengen.

Tot dusverre heb ik, wanneer de benoeming, die onlangs in de theologische faculteit te Utrecht heeft plaats gehad, ter sprake kwam, steeds gestaan aan de zijde der Regeering en die benoeming verdedigd. Ik heb mij daarbij op het

2. Staatsbegroting voor 1913. (Hoofdstuk V, Departement van Binnenlandsche Zaken.)

(van der Feltz e. a.)

standpunt gesteld, door den vorigen spreker ontwikkeld en op de door hem aangevoerde gronden, waaraan ik mij geheel aansluit, als vaststaande aangenomen, dat de theologische faculteit in 1876 is geworden een faculteit van godsdienstwetenschap.

Op grond daarvan heb ik dan ook steeds beweerd, dat de Minister volkomen in zijn recht was om tot benoeming voor te dragen dengene, die hem daarvoor het meest geschikt voorkomt, zonder met de godsdienstige gezindheid van den voor te dragen persoon rekening te houden. Art. 169 der Grondwet toch waarborgt den belijders der onderscheidene godsdiensten gelijke aanspraak op het bekleeden van ambten, waardigheden en bedieningen en de Minister was dus volkomen in zijn recht een Gereformeerde dan wel een Nederlandsch-Hervormde voor een benoeming voor te dragen.

Nu heb ik met de grootste verbazing kennis genomen van het antwoord, dat de Minister geeft in de Memorie van Antwoord naar aanleiding van de in ons Voorloopig Verslag te dezer zake voorkomende beschouwingen. En wanneer ik uit dat antwoord een conclusie mag trekken, wat de vorige geachte spreker niet gedaan heeft, — die zich bepaald heeft tot de verklaring, dat de Minister door zijn antwoord zijn standpunt verzwakt heeft, — dan kan die geen andere zijn dan deze, dat de Minister zijn standpunt geheel omver heeft gehaald.

Van het standpunt, dat ik aanvankelijk in deze heb ingenomen, kon het mij, als vrijzinnig man, natuurlijk onverschillig zijn, of een Gereformeerde dan wel een rechtzinnig Nederlandsch-Hervormde als professor werd aangesteld, maar nu de Minister verklaart, dat hij bij de benoeming wel degelijk heeft moeten letten op de opleiding van de jongelieden tot predikant, krijgt deze Utrechtsche benoeming voor mij een geheel ander karakter. Het is bekend — en de Minister zegt het ook in zijn Memorie van Antwoord — dat aan onze rijksuniversiteiten, en meer in het bijzonder aan die te Utrecht, de meeste predikanten voor de Nederlandsch-Hervormde Kerk worden opgeleid. Maar is dit juist, dan is het mij niet heel duidelijk, waarom de Minister nu juist iemand, die tot de Gereformeerde Kerk behoort, voor de opleiding van de aanstaande predikanten van de Nederlandsch-Hervormde Kerk heeft gemeend te moeten uitzoeken, niet-tegenstaande een even geschikt en even bekwaam persoon, die lid der Nederlandsch-Hervormde Kerk is, daarvoor in aanmerking kon komen. Voor de opleiding van de aanstaande predikanten van de Gereformeerde Kerken dienen de Theologische School te Kampen en de Vrije Universiteit, zoodat het geheel onnoodig is voor die opleiding bij de benoemingen van professoren aan de rijksuniversiteiten rekening te houden.

Heb ik dus tot nog toe de benoeming te Utrecht verdedigd, na het antwoord van den Minister begin ik nu toch te aarzelen en ik moet zeggen, dat het er thans allen schijn van begint te krijgen, dat men hier met een partijbenoeming te doen heeft, zoodat het verzet, dat daartegen van de zijde van leden der Nederlandsch-Hervormde Kerk is opgekomen, mij niet zoo geheel ongemotiveerd wil schijnen.

Intusschen wil ik, vóór ik een definitief oordeel vel, nog afwachten wat de Minister nader hieromtrent aanvoert. Het kan zijn, dat ik de passage in de Memorie van Antwoord niet goed begrepen heb, maar voor zoover ik thans kan zien werpt die een geheel ander licht op deze benoeming.

De heer Heemskerk, Minister van Binnenlandsche Zaken: Mijnheer de Voorzitter! Het is mij een aangename taak om met een kort woord de verschillende sprekers te beantwoorden, te aangener omdat in dit debat in het algemeen een zoo welwillende toon heerschte.

Wel heeft het, in den aanvang vooral, niet ontbroken aan strenge woorden, die wij uit den mond van den heer van den Biesen moesten aanhooren, maar ik geloof toch, dat niet al die strenge woorden aan het adres van de Regeering zijn gericht. Immers, zeer veel van hetgeen die geachte afgevaar-

(Minister Heemskerk.)

digde heeft aangevoerd over het verderfelijke van de werking der Woningwet is toch eigenlijk gericht niet tegen de Regeering, maar tegen eenige gemeentebesturen. De geachte afgevaardigde noemde ook met name telkens en telkens weder, gelijk vroeger, den directeur van het gemeentelijk woningtoezicht te Amsterdam.

Het doet mij werkelijk leed, dat de geachte afgevaardigde als ingezetene van een andere gemeente dan Amsterdam niet verkiesbaar is tot lid van den gemeenteraad van Amsterdam, want hij zou daar bij voorstellen tot onbewoonbaarverklaring inderdaad zeer nuttige opmerkingen kunnen maken en wellicht met zooveel kracht optreden, dat hij het gemeentebestuur tot een enigszins meer gematigde politiek bewoog.

Ik moet het meeste van wat de geachte afgevaardigde hier heeft besproken laten liggen, want het gaat inderdaad voor het grootste gedeelte buiten de Regeering om.

Of het wetsontwerp, door de Regeering bij de Tweede Kamer aanhangig gemaakt, voldoende in de bestaande bezwaren voorziet, is natuurlijk een vraag, die allereerst in de Tweede Kamer zal moeten worden behandeld en, indien het wetsontwerp daar wordt aangenomen, ten slotte hier terugkeert. De geachte afgevaardigde zal het met mij eens zijn, dat ik op de bespreking daarvan in de Tweede Kamer op dit oogenblik niet moet vooruitloopen.

Over het algemeen moge ik deze opmerking maken: dat de geachte afgevaardigde in zijn critiek ook op de toepassing van de wet en voor zoover die de Regeering niet raakt, toch, geloof ik, wel wat al te overvloedig is. Hij klaagt te gelijker tijd over onbewoonbaarverklaring en over den eisch tot verbetering van woningen, en hij zal mij toch moeten toestemmen, dat hij in het algemeen den eisch van verbetering van woningen op zijn eigen standpunt welwillend moet beoordeelen. Immers, indien in woningen verbeteringen kunnen worden aangebracht, kan dat oorzaak zijn, dat onbewoonbaarverklaring, die dan kapitaalvernietiging of het constateren van kapitaalvernietiging met zich mede brengt, achterwege kan worden gelaten. Ik erken intusschen, dat men ook in het vragen van verbeteringen af en toe overdreven eischen kan stellen.

Maar de groote vraag, eigenlijk de eenige, die de Regeering raakt, is de vraag of de Regeering te recht voor de toepassing van de onteigening eischt, dat eerst onbewoonbaarverklaring heeft plaats gehad.

De geachte afgevaardigde oordeelt, dat dit zeer verkeerd is. Het ééne oogenblik zeide hij: het was in strijd met de wet, het andere oogenblik was hij er lang niet zeker van dat het niet onder de wet viel, maar volgens den geachten spreker was het geheel in strijd met den goeden regel, dat perceelen in bewoonbaren staat moeten worden gebracht door verbetering. Neen, daarmee is het niet in strijd. Indien een perceel door verbetering in bewoonbaren staat kan worden gebracht, moet het natuurlijk niet onbewoonbaar verklaard worden. Het spreekt vanzelf: onbewoonbaarverklaring in dat geval kan natuurlijk niet de eisch van de Regeering zijn, dat zou een onrechtmatige eisch zijn. Maar dat is de quaestie niet. Wanneer er perceelen zijn, die in de termen vallen om onbewoonbaar verklaard te worden, is het stelsel van de wet, dat die onbewoonbaarverklaring ook plaats heeft, en dat men niet opzettelijk ze gaat onteigenen in plaats van onbewoonbaar verklaren, om daardoor den eigenaar van die perceelen in het genot te stellen van een schade-loosstelling voor die woningen, berekend alsof die nog goed waren. Dat is zoo het systeem van de wet: de woningen, die in dien toestand verkeerden, worden onbewoonbaar verklaard. En wanneer men dat niet zou vasthouden, zou men, in plaats van ze onbewoonbaar te verklaren, ze moeten onteigenen. Dit zou de geachte afgevaardigde wel willen, maar dit is niet het systeem van de wet. Als een woning onbewoonbaar moet verklaard worden, moet zij niet opzettelijk niet onbewoonbaar verklaard worden. Wanneer men onteigenen zou in plaats van onbewoonbaar verklaren, zou dit op niets anders neerkomen dan dit. Daarom geloof ik, dat inderdaad de door de Regeering gestelde eisch uit de wet voortvloeit.

22ste VERGADERING. — 12 MAART 1913.

2. Staatsbegroting voor 1913. (Hoofdstuk V, Departement van Binnenlandsche Zaken.)

(Minister Heemskerk.)

Nu weet ik wel, dat voor het bewustzijn van den geachten afgevaardigde het niet gemakkelijk is die onderscheiding te maken, omdat de geachte afgevaardigde in de onbewoonbaarverklaring zelf eigenlijk niets anders ziet dan een onrechtmatige aantasting van het eigendomsrecht. Volgens hem staat dat eigenlijk gelijk met een soort van onteigening zonder schadeloosstelling.

Ik kan mij zeer goed begrijpen, dat de onbewoonbaarverklaring in beginsel vragen van rechtmatigheid doet rijzen, die evenwel niet voor rekening van mij komen maar van den wetgever, die, zelfs op een oogenblik, dat ik er in geen enkele betrekking invloed op kon uitoefenen, deze wet in het leven heeft geroepen. Maar zoo volslagen onrechtmatig is die onbewoonbaarverklaring toch niet! Wanneer iemand een woning heeft, die eigenlijk niet de reële waarde bezit, welke zij naar den schijn in het maatschappelijk verkeer heeft, en als dan de wet zegt: wij zullen door een ambtelijke verklaring eens duidelijk maken, wat die woning eigenlijk is, dan lijdt de eigenaar natuurlijk schade, maar dat is dan een schade, die hij zich zelf te wijten heeft, doordat hij die woning in eigendom heeft verkregen en haar exploiteert alsof zij meer waarde had dan zij heeft.

De geachte afgevaardigde spreekt van scheuren in de Beurs te Amsterdam, waar veel scheurpapier wordt verkocht en schunnige effecten worden verhandeld, maar indien het geoorloofd is in deze hooge Vergadering het adjectief „schunnig” te gebruiken, dan wijs ik er op dat er ook schunnige woningen zijn. En het is alleszins gewenscht, dat er iets gedaan wordt voor de opruiming van dat soort woningen.

Nu weet ik zeer goed, dat, als een wet onverstandig wordt toegepast en onbillijke onbewoonbaarverklaringen worden uitgesproken en als niet een zekere voorzichtigheid wordt in acht genomen, de wet tot onbillikheden leidt, en de vraag of men daartegen in de wet waarborgen kan scheppen is er een, die bij een wetsontwerp moet worden overwogen, maar men kan niet beginnen met de wet fundamenteel als zoo onrechtmatig aan te merken als de geachte spreker dat doet.

Ik wil er nog dit aan toevoegen: hoe langer de wet werkt hoe rechtmatiger het beginsel van de onbewoonbaarverklaring wordt, want wie tegenwoordig een krot koopt weet, dat het blootstaat aan het risico van de onbewoonbaarverklaring. Dus indien men aanvankelijk iets te ver is gegaan in het accepteren van het recht van de Overheid om woningen onbewoonbaar te verklaren, ieder jaar, dat de wet werkt, wordt het moeilijker op dat beginsel terug te komen.

Ik meen het hierbij te moeten laten. Indien eenig exces geschiedt in zoodanigen vorm, dat het aan het oordeel van de Kroon kan worden onderworpen, dan wordt er, zooals vanzelf spreekt, alle aandacht aan geschonken, want de geachte afgevaardigde weet zeer goed, dat ik geen voorstander ben van excessieve en al te overdreven toepassing van dergelijke wetten. Ik zou alleen ten opzichte van Uilenburg willen doen opmerken, dat het wel waar is, dat die toestand daar wat lang geduurd heeft, maar dat de opruiming in die buurt van de stad tot de gebiedende noodzakelijkheden heeft behoord.

Een ander onderwerp is ter sprake gebracht door de geachte afgevaardigden uit Limburg en Zuidholland, de heeren Haffmans en van den Berg, n.l. eventuele wijziging van de Gemeentewet en de toepassing van die wet. Een speciaal artikel is behandeld door den heer van den Berg, n.l. art. 245, tweede lid, als een controvers, die uit den weg geruimd moet worden, en volgens den geachten afgevaardigde zou dat niet op voldoende wijze zijn gedaan in het wetsontwerp dat thans bij de Tweede Kamer aanhangig is. Ik meen hetgeen de geachte afgevaardigde daaromtrent heeft gezegd op dit oogenblik te kunnen aanvaarden als een advies, waaraan ik gaarne alle aandacht zal schenken, zooals de adviezen van dien geachten afgevaardigde ongetwijfeld overwaard zijn.

Maar meer in het algemeen heeft die geachte afgevaardigde gesproken over een principieele en een technische herziening van de Gemeentewet; een ander oogenblik gebruikte hij de woorden: algemeene herziening van de Gemeentewet.

Indien er nu één zaak is, die ik in mijn ambtelijk leven, indien het verlengd zou moeten worden, nog eens gaarne ter hand zou nemen, dan is dat ongetwijfeld een herziening van de Gemeentewet, want er zijn eenige punten in de Gemeentewet, die ik zeer gaarne ter herziening ter hand nemen zou. Of men dat nu een algemeene herziening zou moeten noemen, betwijfel ik: het zou wellicht zijn een principieele herziening, die althans in de structuur van het gemeentebestuur eenige wijzigingen mogelijk maakte, die ik geloof dat gewenscht zijn. En ik geloof, dat over eenige jaren nog meerderen dan thans van die wenschelijkheid overtuigd zullen zijn. Maar de eerste stap op dien weg wordt gedaan door het voorstel tot grondwetsherziening. Zooals het gewoonlijk gaat: wanneer een dergelijk voorstel komt in een periode van het politiek karakter, hetwelk de tegenwoordige periode kenmerkt, dan worden allicht bepalingen, ook die in werkelijkheid geen politiek karakter hebben, toch eenigszins onder den invloed van de politieke — ik zal hier in deze Vergadering het zachtste woord gebruiken — controversen, besproken, en daarom moet men niet te veel waarde hechten aan wat men dezer dagen over die artikelen in couranten zal lezen. Wanneer eenmaal de kruitdamp is opgetrokken en men weer kalm aan de behandeling van de zaken gaat, dan zal men wel een meer onpartijdige beoordeeling van verschillende zijden krijgen, en dan zou het kunnen zijn, dat langs dien weg de basis werd gelegd voor een eenigszins principieele herziening van de Gemeentewet, waarmede ik niet bedoel een herziening, die de beginselen van de Gemeentewet geheel en al zal omverwerpen, maar die er eenige modificatie in zal brengen, waardoor men beter stuur zal kunnen houden in de gemeentebesturen; want er zijn gemeentebesturen die daaraan inderdaad behoefte hebben.

En nu moet daaraan, naar de meening van den heer van den Berg, voorafgaan een technische herziening. Er is er een betreffende het belastingstelsel aan de orde, en ik wil volstrekt niet zeggen, dat er nog niet een herziening op andere punten zou kunnen volgen: de heer Haffmans heeft gesproken over de samenwerking van gemeentebesturen ter regeling van gemeenschappelijke belangen, waarbij hij herinnerde aan een boek daarover van professor Struycken. Hij had ook nog kunnen herinneren aan het prae-advies van jhr. mr. van Beresteyn, burgemeester van Veendam. Die beide geschriften zijn zeer verdienstelijk, en men moet er wat van weten om die te kunnen schrijven. Ik wil dus alle hulde brengen aan die schrijvers, maar het is toch in zekeren zin gemakkelijk dergelijke boeken te schrijven, want het is gemakkelijk te zeggen, dat de tegenwoordige regeling over het algemeen niet zeer goed wordt toegepast, dat er niet veel gebruik van wordt gemaakt; dat het expeditie van naamloze vennootschap niet in ieder opzicht voldoet en dat daartegen verschillende bezwaren zijn, zoodat er dus een nieuwe regeling moet komen, waarbij eenige grondslagen moeten worden in acht genomen, die dan worden genoemd, maar wie geeft aanstonds den waarborg, dat men dan wel een bevredigenden toestand krijgt? Want men moet in deze materie niet vergeten, dat het karakter van deze materie zoodanig is, dat het zeer moeilijk in bevredigenden zin is op te lossen.

Immers het moet wezen het vangen van verschillende potentaten onder een hoedje. Men tracht tegenwoordig meer en meer te komen tot het regelen van internationale vraagstukken langs pacifische weg, en ik voor mij heb het mij tot voorrecht gerekend aan eenige onderwerpen van internationaal privaatrecht te mogen medewerken, en ik geloof, dat het ook bij het internationale publieke recht een zegen is, wanneer men dat meer veelvuldig kan doen dan tot nog toe, maar wanneer het er op aankomt wat gedaan moet worden indien de in het ongelijk gestelde partij eens onwillig was om te handelen overeenkomstig de arbitrale uitspraak, of eenigen anderen bindenden regel, dan ontstaat de moeilijkheid, of er een internationale politieagent zal kunnen en mogen zijn, en wie dat wel zou kunnen wezen, en het is niet geheel en al onwaarschijnlijk, dat op die moeilijkheid de

2. Staatsbegroting voor 1913. (Hoofdstuk V, Departement van Binnenlandsche Zaken.)

(Minister Heemskerck.)

internationale sanctie altijd tot in lengte van dagen af zal stuiten.

Nu zoekt men hier bij die gemeenschappelijke regeling naar een autoriteit, die dan zelfstandig zal kunnen regeren over het punt, dat gemeenschappelijk geregeld is. Men kan daarvoor voorstellen doen, maar de zekerheid dat die voorstellen zullen voldoen, is niet zoo gemakkelijk te verkrijgen.

Naamlooze vennootschappen worden afgekeurd en men heeft daarvoor allerlei principieele en praktische redenen. Ik ben ook geen bewonderaar van het behartigen van aan-gelegenheden, die uit hun aard tot de taak van gemeente-bedrijven behooren, door naamlooze vennootschappen, maar waar het geldt een waterleiding zooals die in Zuid-Beveland, waarbij, naar ik meen, tusschen de 20 en 30 gemeenten betrokken zijn, daar zou ik willen vragen, hoe het mogelijk is, althans onder de tegenwoordige wetgeving, daarvoor een regeling te maken zonder dat zij den vorm krijgt van een naamlooze vennootschap.

Nu zegt men: ja, maar de naamlooze vennootschap stelt zich ten doel om uit kapitaal winst te maken en dat is niet het doel van een gemeentelijke onderneming. Neen, de gemeentelijke onderneming dient niet om winst te maken, maar als een gemeente dergelijke zaken onderneemt, dan doet zij verstandig het zoo in te richten, dat zij toch winst maakt, want anders wordt het een oorzaak van verlies, of het gemeentelijk budget wordt te zwaar belast. Wanneer wij nu in Nederland niet hadden gemeenten met zware belastingen, dan kwam het er niet zooveel op aan, dan konden zij in dit opzicht eens mild zijn, maar waar de moeilijkheden, waarin de gemeentebesturen verkeerden, hieruit voortkomen, dat de belastingen te hoog zijn, doet men verstandig zulk soort ondernemingen rendabel te maken. Of dat nu wordt gedaan uit commercieele motieven of niet, het resultaat moet toch vrijwel hetzelfde zijn. In die omstandigheden kan het, dunkt mij, beter dan anders zou kunnen in den vorm van een naamlooze vennootschap.

Nu beweer ik volstrekt niet, dat dit het ideaal is, en toen men in een andere provincie het wilde beproeven met een regeling krachtens artt. 121 en 122 van de Gemeentewet heb ik met opzet gezegd: indien gij het op die wijze kunt doen, vind ik het ook goed. Het merkwaardige echter is, dat van die regeling, in de provincie Noordbrabant, tot nog toe niets is gekomen, terwijl de andere wel is tot stand gekomen. Maar slagen gemeenten er in een regeling te maken op den grondslag van de artikelen 121 en 122, dan is dat ook zeer goed.

Ik wil met dit alles echter niet zeggen, dat de materie niet ter hand genomen moet worden. Er zijn ook enkele redenen, waarom tegenwoordig de samenwerking tusschen gemeenten wel eens verplicht kan moeten worden gesteld. Het zou kunnen wezen, dat een gemeente bijv. vergunning weigerde om electrische geleidingen te leggen en daardoor een geheel plan van electriciteitsvoorziening in de war stuurde. Ik erken dus, dat er wel redenen zijn om de materie van de artikelen 121 en 122 der Gemeentewet in studie te nemen. Men moet zich echter niet voorstellen, dat het zoo heel gemakkelijk zal zijn, voor deze quaestie een bevredigende oplossing te vinden. Indien men meent, dat het Koninklijk besluit van 1855 te eng is, laat dan een vorm gevonden worden, waarin de zaak nog eens aan het oordeel van de Kroon wordt onderworpen; men kan dan zien, wat daarop volgt. Ik meen dus dit punt aldus te kunnen resumeeren, dat ik de materie van de artikelen 121 en 122 der Gemeentewet gaarne in studie zal nemen.

De geachte afgevaardigde uit Zuidholland, de heer van den Berg, heeft nog een kort woord gesproken over de burgemeesterlijke verantwoordelijkheid, wat betreft de handhaving van de openbare orde. Hetgeen daaromtrent in het Voorloopig Verslag heeft gestaan, is inderdaad door mij verstaan in een anderen zin dan het klaarblijkelijk was bedoeld. Ik heb mij, den geachten afgevaardigde hoorende, afgevraagd: is hij het met mij eens of is hij het niet met mij eens?

De geachte afgevaardigde meent, dat ik afgewezen heb de

verantwoordelijkheid van den burgemeester tegenover den Minister van Binnenlandsche Zaken, tegenover het rijksgezag. Mijnheer de Voorzitter! Ik ben er mij niet van bewust, dat ik dat zou hebben gedaan.

Er is maar één macht — zegt de geachte afgevaardigde — die zelfstandig is en niet verantwoordelijk, en dat is Hare Majesteit de Koningin. Ik ga volkomen met den geachten afgevaardigde akkoord; de burgemeester echter is zelfstandig en tevens verantwoordelijk. Zeer zeker is de burgemeester verantwoordelijk tegenover den Minister van Binnenlandsche Zaken en toch is deze niet zijn chef. Ik heb mij daarom ook wel beroepen op mr. Godefroi, maar te gelijk gezegd, dat die spreker te ver ging, toen hij aan het slot van zijn rede zeide, dat hij een eventuele vraag met de meeste beleefdheid zou hebben teruggezonden.

Waar ging het nu over? Over de tooneelcensuur. Ik heb in de Tweede Kamer volstrekt niet het standpunt aangenomen, dat ik met de handelingen van den burgemeester op dit gebied op geenlei wijze iets te maken had. Ik heb toen betoogd, dat de handeling van den burgemeester van Apeldoorn geheel was conform de wet. Ik heb dat rechtspunt onderzocht, omdat, indien zij niet conform de wet ware geweest, ik natuurlijk de roeping zou hebben gehad dit den burgemeester onder het oog te brengen. Daaruit blijkt reeds, dat de geachte afgevaardigde zich vergist, indien hij denkt, dat ik den burgemeester in het geheel niet verantwoordelijk acht; waar echter in casu de handeling geheel conform de wet was, was daarmede de burgemeester volkomen gedekt. Een tweede vraag is, of hij goed heeft gedaan door op het stuk „Allerzielen” de censuur toe te passen, en op die vraag wensch ik geen antwoord te geven, omdat wel de burgemeester het recht van censuur heeft, maar de Minister niet. Ik heb dus den burgemeester niet onverantwoordelijk geacht, maar ik meende dat, waar hij handelde binnen de grenzen van de wet, hij moet worden geëerbiedigd in zijn oordeel over een stuk, dat hij door zijn censuur heeft getroffen. Bij een andere opvatting zou de Minister van Binnenlandsche Zaken worden oppercensor en daarvoor heb ik bedankt, daarvoor bedank ik nog en daarvoor zal ik steeds bedanken.

Nu zou echter een dergelijke censuur ook kunnen worden uitgeoefend op een zoodanige wijze en onder zoodanige omstandigheden, dat ieder zou zeggen: dat is al te grof; die burgemeester maakt misbruik van gezag. Wanneer burgemeesters dergelijke dingen doen, zijn zij, niet juist wegens een verkeerde opvatting in de censuur, maar wegens hun verkeerd optreden als dragers van het gezag, aan de ministerieele censuur onderworpen.

Die ministerieele censuur zou zoo ver kunnen gaan, dat zij tot ontslag werden voorgedragen. Zoo is de positie van den burgemeester.

Ik geloof dus, dat de geachte afgevaardigde zich vergist, wanneer hij meent, dat ik de burgemeesters niet verantwoordelijk heb geacht jegens den Minister van Binnenlandsche Zaken. Indien de geachte afgevaardigde nu slechts de bijkomstige stelling, die ik er bij heb gevoegd, kan aanvaarden, dan zijn wij het eens; als hij die niet kan aanvaarden, dan zijn wij het niet eens.

Wat betreft de handhaving van het openbaar gezag in het algemeen, ook daaromtrent is de burgemeester zeer zeker verantwoordelijk tegenover het rijksgezag, maar wederom niet in den zin, dat de Minister aan den burgemeester zou moeten zeggen: gij moet dien en dien politiemaatregel nemen. De burgemeester moet zelf weten, welke politiemaatregelen hij neemt. De burgemeester heeft het recht daarbij de hulp van de Regeering te verzoeken, die de wet toestaat, en wanneer de burgemeester overleg wil plegen, zal hij in ernstige omstandigheden den Minister daartoe bereid vinden, maar het blijft altijd zoo, dat de burgemeester niet bevelen ontvangt van den Minister: gij moet zus of zoo uw politiemaatregelen uitvoeren; daarvoor heeft hij zelfstandig te zorgen. Wanneer de burgemeester zijn positie misbruikt of ernstige verzuimen pleegt, dan kan het zijn, dat hij voorgedragen wordt voor ontslag. De burgemeester is echter niet de ondergeschikte

22ste VERGADERING. — 12 MAART 1913.

2. Staatsbegrooting voor 1913. (Hoofdstuk V, Departement van Binnenlandsche Zaken.)

(Minister Heemskerk e. a.)

van den Minister van Binnenlandsche Zaken. Ik hoop, dat de geachte afgevaardigde zich ten slotte met dit standpunt kan vereenigen.

Ik heb den geachten afgevaardigde nog te danken voor de zeer welwillende woorden door hem gesproken naar aanleiding van het wetsontwerp omtrent de pensionneering van gemeenteambtenaren, hun weduwen en weezen.

De Voorzitter: Zou ik den heer Minister mogen voorstellen zijn rede thans af te breken en die morgen voort te zetten? Er zijn nog verschillende wetsontwerpen te behandelen.

De beraadslaging wordt verdaagd.

De Voorzitter: Ik heb de eer aan de Kamer mede te deelen, dat het mijn voornemen is om na de afhandeling van

(Voorzitter.)

de zaken, die thans aan de orde zijn, de Kamer weder bijeen te roepen op Woensdag 26 Maart en dan aan de Centrale Afdeeling voor te stellen om in de afdeelingen te doen onderzoeken het ontwerp-Radenwet en het wetsontwerp tot verzekering van arbeiders tegen geldelijke gevolgen van invaliditeit en ouderdom.

Intusschen moet op 27 Maart de trekking der afdeelingen plaats hebben, waarvan een vernieuwing der Centrale Afdeeling het gevolg zal zijn. Ten einde nu aan de nieuwe voorzitters der afdeelingen gelegenheid te geven zich voor te bereiden voor de leiding van het onderzoek van bedoelde wetsontwerpen in de afdeelingen, wensch ik het trekken van de afdeelingen iets te vervroegen en die te bepalen op morgen vóór de pauze. Het spreekt vanzelf, dat deze afdeelingen niet in werking zullen treden vóór 27 Maart.

De vergadering wordt gesloten.